

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

MOTIVACE K ČINNOSTI
DOBROVOLNÝCH HASIČŮ
A ZVLÁDÁNÍ STRESU U HZS ČR
MOTIVATION TO BECOME A VOLUNTEER FIREFIGHTER
AND STRESS MANAGEMENT IN THE FIRE RESCUE
SYSTEM OF THE CZECH REPUBLIC

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Klára Rosecká**
Vedoucí práce: **doc. PhDr. Matúš Šucha, Ph.D.**

Olomouc

2022

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. PhDr. Matúšovi Šuchovi, Ph.D. za cenné rady, ochotu, milý přístup a věnovaný čas při vedení této práce.

Můj velký dík patří také všem profesionálním a dobrovolným hasičům, kteří byli ochotni věnovat mi svůj volný čas. Obzvláště děkuji Romanu Kutálkovi za jeho vstřícnost a milou pomoc s oslovováním respondentů.

V neposlední řadě patří můj dík také rodině, partnerovi a přátelům, kteří mě po celou dobu studia neskonale podporovali.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Motivace k činnosti dobrovolných hasičů a zvládání stresu u HZS ČR“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 31. 3. 2022

Podpis .....

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	6
1	Hasičský záchranný sbor	7
1.1	Struktura HZS	7
1.2	Druhy JPO	8
1.3	Dobrovolní hasiči	9
1.3.1	Sbor dobrovolných hasičů Velká Losenice	10
2	Motivace	11
2.1	Vymezení pojmu motivace	11
2.2	Dobrovolnictví	12
2.2.1	Motivace k dobrovolnictví	13
2.3	Dobrovolnictví u SDH	14
2.3.1	Výzkumy motivace dobrovolnictví u SDH v ČR	17
3	Stres a zvládání zátěžových situací	18
3.1	Vymezení stresu	18
3.2	Stresové faktory u výjezdového hasiče	19
3.3	Copingové strategie	21
3.4	Psychické trauma	23
	VÝZKUMNÁ ČÁST	25
4	Výzkumný problém, výzkumné cíle, otázky a hypotézy	26
4.1	Výzkumný problém	26
4.2	Výzkumné cíle	26
4.3	Výzkumné otázky a hypotézy	26
5	Metodologie výzkumu	29
5.1	Typ výzkumu	29
5.2	Charakteristika výzkumného souboru	29
5.3	Etická stránka výzkumu	31
5.4	Metody tvorby a sběru dat	31
5.4.1	Polostrukturovaný rozhovor	31
5.4.2	Dotazník SVF-78	32
5.5	Proces získávání dat	32
5.6	Metody analýzy dat	33
6	Práce s daty a její výsledky	35
6.1	Motivace k činnosti dobrovolných hasičů Velká Losenice	35

6.2	Výsledky dotazníkového šetření.....	43
7	Diskuze	47
8	Závěr.....	51
9	Souhrn.....	52
	LITERATURA.....	56
	PŘÍLOHY.....	60

ÚVOD

V naší společnosti mají hasiči, jak profesionální, tak i dobrovolní, bezesporu své nezastupitelné místo. Jistě nejsem jediná, kdo jejich práci obdivuje a zachovává k nim velkou úctu. Denně nasazují své zdraví a životy, aby pomohli těm, kteří to potřebují. Již dávno nepatří mezi jedinou práci hasiče „pouhé“ hašení požárů. Jednotky denně vyjíždí k velmi rozmanitým mimořádným situacím, od odemykání uzamčených bytů, přes zachraňování zvířat ze stromů až po vážné dopravní nehody. Je tedy jasné, že se bez nich zkrátka neobejdeme.

Každý den se na mnoha místech České republiky rozezní sirény oznamující nějakou mimořádnou událost. K takovým situacím jsou povoláváni nejen profesionální hasiči, ale také ti dobrovolní, kteří za své nasazení a pomoc nedostanou žádné finanční ohodnocení. V této bakalářské práci se chci zaměřit právě na ty jedince, kteří bez nároku na odměnu dobrovolně opouští své domovy, aby pomohli těm, kteří to potřebují. V praktické části budou popsány faktory, které dobrovolné hasiče motivují k jejich činnosti.

Je pochopitelné, že zdaleka ne každý jedinec může práci hasiče-záchranáře vykonávat. Takový člověk musí být jednak psychicky odolný, a jednak musí dobře zvládat zátěžové situace, které jsou v hasičově životě na denním pořádku. Také na zvládání stresu u příslušníků hasičského záchranného sboru se v této práci zaměříme.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR

Integrovaný záchranný systém se skládá z několika složek, mezi které spadá také hasičský záchranný sbor (HZS). A právě na tuto důležitou komponentu se zaměříme v první kapitole, kde si popíšeme strukturu HZS, náplň práce tohoto povolání a druhy jednotek požární ochrany. Zaměříme se také na dobrovolné hasiče a na jejich roli ve společnosti. V samotném závěru první kapitoly se budeme věnovat krátkému popisu konkrétního sboru dobrovolných hasičů, který byl vybrán pro výzkum případové studie.

1.1 Struktura HZS

Základním úkolem Hasičského záchranného sboru (HZS) je chránit životy a zdraví obyvatel, zvířata, životní prostředí a majetek před požáry a jinými mimořádnými událostmi (Generální ředitelství HZS ČR, 2021a).

Ústřední složkou Hasičského záchranného sboru je Generální ředitelství HZS, které je součástí Ministerstva vnitra a sídlí v Praze. Výkonnou složku HZS tvoří 14 hasičských záchranných sborů krajů, a také Záchranný útvar HZS ČR. Součástí jednotlivých sborů krajů jsou kromě územních odborů také Střední odborná škola požární ochrany a Vyšší odborná škola požární ochrany ve Frýdku-Místku (Generální ředitelství HZS, 2021a).

Tato složka integrovaného záchranného systému se podílí na zajišťování bezpečnosti České republiky především tím, že plní a organizuje úkoly požární ochrany, ochrany obyvatelstva, civilního nouzového plánování, krizového řízení a další. Všechny tyto úkoly jsou plněny v rozsahu a za podmínek stanovených právními předpisy. Jako příklad uveďme zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (Generální ředitelství HZS ČR, 2021a).

Náplň práce profesionálních hasičů v krajské jednotce HZS ČR je velmi rozmanitá. Výkon profese probíhá ve dvou možných rovinách – v organizačním nebo operačním řízení. Činnosti související převážně s udržováním odborné a fyzické způsobilosti hasičů, jako jsou například různá školení, výcviky a údržba požární techniky, spadají pod organizační řízení. Operační řízení pak zahrnuje výjezdy k zásahům, tedy činnosti počínaje přijetím zprávy o události, přes provedení záchranných či likvidačních prací, až po návrat příslušníků HZS zpět na stanici (Holubová, 2015).

1.2 Druhy JPO

Příslušníci hasičských záchranných sborů tvoří organizovaný systém, tzv. jednotky požární ochrany (JPO). Mezi JPO, které jsou zařazené do plošného pokrytí kraje, patří jak profesionální sbory kraje a profesionální jednotky hasičských záchranných sborů, tak i jednotky sborů dobrovolných hasičů obcí a jednotky sboru dobrovolných hasičů podniků (Hanuška, 2006 in Holubová, 2015).

Kroupa & Říha (2008, in Šimerdová, 2013) rozlišují z hlediska plošného pokrytí šest kategorií jednotek požární ochrany, které jsou označovány římskými číslicemi I. – VI., na jednotky:

- a) s územní působností zasahující i mimo území svého zřizovatele
  - JPO I. – jednotka hasičského záchranného sboru (HZS), jejíž územní působnost je zpravidla do 20 minut jízdy z místa dislokace
    - tato jednotka zajišťuje výjezd do 2 minut od vyhlášení poplachu
    - dojezdová vzdálenost z místa dislokace je 15-20 km
    - poskytuje pomoc obcím speciální technikou v území své působnosti,
  - JPO II. - jednotka sboru dobrovolných hasičů obce s členy (SDH), kteří tuto službu vykonávají jako svoje hlavní či vedlejší povolání, územní působnost jednotky je do 10 minut jízdy z místa dislokace
    - tato jednotka zajišťuje výjezd do 5 minut od vyhlášení poplachu
    - dojezdová vzdálenost je 7,5 až 10 km,
  - JPO III. – jednotka sboru dobrovolných hasičů s členy, kteří vykonávají službu v jednotce požární ochrany dobrovolně, územní působnost této jednotky je zpravidla do 10 minut z místa dislokace
    - jednotka zajišťuje výjezd do 10 minut od vyhlášení poplachu
    - dojezdová vzdálenost z místa dislokace je 7,5 až 10 km.

- b) s místní působností zasahující na území svého zřizovatele
- JPO IV. – jednotka HZS podniku, která poskytuje speciální požární techniku na výzvu územně příslušného operačního střediska
    - výjezd do 2 minut od vyhlášení poplachu, dojezdová vzdálenost je 3,5 až 5 km,
  - JPO V. – jednotka SDH obce s členy, kteří vykonávají činnost v jednotce dobrovolně, zabezpečuje výjezd družstva o zmenšeném početním stavu
    - výjezd do 10 minut od vyhlášení poplachu,
  - JPO VI. – jednotka SDH podniku, poskytuje speciální požární techniku na výzvu územně příslušného operačního střediska
    - výjezd jednotky do 10 minut od vyhlášení poplachu.

1.3 Dobrovolní hasiči

Jsou to právě dobrovolní hasiči, kdo ve svém volném čase a bez nároku na odměnu bez váhání dennodenně vyráží vstříc na pomoc člověku v nouzi. Také právě proto je odjakživa mottem všech dobrovolných hasičů věta „Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci“. Náplní SDH ale zdaleka nejsou jenom výjezdy.

Vilášek, Fiala & Vondrášek (2014) se ve své knize věnují také historii jednotek požární ochrany. Dobrovolné hasičské sbory v Čechách začaly vznikat již od roku 1854. Jako první dobrovolný hasičský spolek na území českých zemí je označován Spolek dobrovolných hasičů Zákupy, který byl založen již v roce 1850.

V České republice jsou dobrovolné sbory hasičů součástí integrovaného záchranného systému a doplňují činnost profesionálních jednotek. Vznikají buď jako organizační složky občanských sdružení, nebo jsou právně samostatné. Výjezdovými jednotkami sborů jsou jednotky dobrovolných hasičů, jejichž členové musí každoročně absolvovat školení teoretických i praktických znalostí, a také musí každý rok absolvovat zdravotnické prohlídky (Vilášek, Fiala & Vondrášek, 2014).

Organizací, která sdružuje dobrovolné hasiče v České republice, je Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Hlavním posláním této organizace je podílet se na vytváření podmínek k účinné ochraně života a zdraví občanů a majetku před požáry, poskytování

pomoci při živelných pohromách a jiných nebezpečných událostech. Dalšími důležitými body jsou vytváření podmínek pro činnost s dětmi a mládeží a podpora všeobecné sportovní činnosti svých členů. V neposlední řadě Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska organizuje a podporuje vykonávání dobrovolnické činnosti (Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, 2019).

Jak bylo zmíněno v úvodu podkapitoly, sbory dobrovolných hasičů nezajišťují pouze ochranu obyvatelstva, ale starají se také o společenský život obce. Kulturní akce jsou v mnoha obcích neodmyslitelnou součástí života, a v mnoha případech se o jejich organizování starají právě dobrovolní hasiči. Na těchto společenských akcích se lidé mohou setkávat a trávit společně čas, což jednoznačně přispívá k určité soudružnosti obce. Kromě společenských akcí, jako jsou například různé plesy, pořádají hasiči také akce založené na tradici. Do této kategorie spadají například oslavy masopustu s tradičním průvodem obcí, nebo pálení čarodějnic.

V neposlední řadě je důležité zmínit také práci s dětmi a mládeží, kterou dobrovolní hasiči taktéž obstarávají. Hasičský kroužek pro děti zahrnuje celou řadu volnočasových aktivit, od sportovních činností, přes odbornou přípravu pro vstup do zásahové jednotky, až po různé výlety. Ve většině sborů jsou také utvořené sportovní týmy mužů a žen různých věkových kategorií, které se účastní mnoha soutěží v požárním sportu.

1.3.1 Sbor dobrovolných hasičů Velká Losenice

Pro vytvoření případové studie ve výzkumné části byl vybrán konkrétní sbor dobrovolných hasičů v Kraji Vysočina, SDH Velká Losenice. Pro přiblížení mu věnujeme alespoň podkapitolu v této práci. Řepiský, Herold & Trojan (1998, str. 354) ve své knize píše, že: „*Statistika českého hasičstva v království českém říká, že v obci Velká Losenice byl dne 4. dubna 1886 založen spolek k ochraně proti požárům*“. Sbor tedy funguje takřka bez přerušení již více než 135 let. SDH Velká Losenice spadá do kategorie JPO III., její výjezdová činnost je tedy poměrně frekventovaná. Zároveň je tento sbor velmi aktivní také v ostatních stránkách, které byly zmíněny výše. Také z tohoto důvodu byl pro výzkumnou část vybrán právě tento sbor.

2 MOTIVACE

Aby mohl člověk vykonávat téměř jakoukoli činnost, potřebuje být něčím motivovaný. Pokud má člověk před sebou vidinu jasného cíle, a tedy nějakou konkrétní motivaci, je dosahování tohoto cíle rychlejší a efektivnější. I když je problematika motivace lidského chování složitá, společnost se o ni zajímá od nepaměti. Také právě proto existuje mnoho teorií, které se motivací zabývají.

2.1 Vymezení pojmu motivace

Než se začneme zabývat otázkou samotné motivace, je třeba vymezit určité pojmy, které s touto problematikou souvisí. Při zkoumání motivace vlastního chování či chování druhých lidí nejde pouze o psychologické výzkumy, ale také o běžný život, ve kterém se snažíme pochopit příčiny jednání lidí okolo nás. Je zřejmé, že máme určité pohnutky pro všechno, co děláme (Homola, 1972).

Existuje nespočet definic, které vymezují motivaci z mnoha různých aspektů. Motivace je například proces, který je iniciovaný výchozím motivačním stavem. V tomto stavu se zrcadlí nějaký deficit v sociálním či fyzickém životě, a zároveň takový stav směřuje k odstranění tohoto deficitu. Odstranění je zde vnímáno jako určitá forma uspokojení (Nakonečný, 1996). S motivací úzce souvisí další termíny, například motiv. Podle Nakonečného (2009, str. 177) motivy vyjadřují „*obsah uspokojení, které vede k redukci původního motivačního stavu, potřeby, nebo, z poněkud jiného úhlu pohledu, motiv vyjadřuje psychologický důvod chování*“. Dle Říčana (2009, str. 178, 179) ovlivňují sílu motivu v daném okamžiku tři faktory:

1. *vnitřní stav subjektu* – např. doba, která uplynula od chvíle, kdy jedinec naposledy jedl,
2. *přítomnost a povaha pobídky* – např. blízkost předmětu touhy,
3. *individuální dispozice* – např. tendence trávit hodně času ve společnosti lidí.

Hartl & Hartlová (2015, str. 328) chápou motivaci jako „*proces usměrňování, udržování a energetizace chování, které vychází z biologických zdrojů*“. Dále zmiňují, že je

tento pojem nejčastěji chápán jako intrapsychický proces poklesu nebo zvýšení mobilizace sil a aktivity. Termín motivace je v psychologii zatím nejednotný.

Homola (1972, str. 20) ve své knize zdůrazňuje důležitost motivace pro celkové pochopení osobnosti. Dodává, že nelze zhodnotit chování jedince bez zřetele k motivačním aspektům. Právě motivace je důležitý faktor v rozhodnutí, jak se bude člověk v konkrétní situaci chovat, a s jakým výsledkem bude jednat. Všechny motivy je ale třeba chápat jednak v rovině vztahu k celkové osobnosti, a také v rovině vztahu k sociálnímu prostředí.

Být motivován v podstatě znamená být pohnut k tomu, aby jedinec něco udělal. Člověk, který necítí žádný impuls či inspiraci k jakékoli činnosti, je charakterizován jako nemotivovaný. Naproti tomu jedinec, který je podněcován ke konkrétnímu cíli, je považován za motivovaného (Ryan & Deci, 2000). Autoři zdůrazňují, že lidé mají nejen různě velkou motivaci, ale také odlišné druhy motivace. To znamená, že se liší nejen úrovní motivace, ale také jejím zaměřením. Toto zaměření se týká hlavních postojů a cílů, které vedou k jednání člověka. Příkladem může být například student, který může být motivován k osvojení nových dovedností z důvodu, že si uvědomuje jejich potenciální užitečnost, nebo proto, že toto osvojení přinese dobrou známku. V tomto případě se míra motivace nemusí příliš lišit, ale její zaměření je zcela patrně odlišné (Ryan & Deci, 2000).

2.2 Dobrovolnictví

Dobrovolnictví v jakémkoli ohledu znamená vykonávání určité práce bez nároku na finanční odměnu. Pro dobrovolníky je dokonce přijatelné zaplatit výdaje, které s dobrovolnickou činností souvisí, ze svých peněz. Takovými výdaji mohou být například doprava na místo určení, či jídlo, které dobrovolník samozřejmě potřebuje. Další charakteristikou dobrovolnictví je to, že dobrovolníci dávají ostatním svůj čas svobodně, tedy že po nich dobrovolnictví nikdo nevyžaduje. V neposlední řadě lidé, kteří se věnují dobrovolnickým činnostem, poskytují různé benefity ostatním, ne pouze sami sobě nebo členům své rodiny (Dekker & Halman, 2003). Také jednotliví členové dobrovolných hasičů vykonávají veškeré činnosti spojené s SDH dobrovolně a na základě vlastního přesvědčení.

Wilson (2000, str. 215) definuje dobrovolnictví jako „*jakoukoli činnost, při níž je čas věnován zdarma ve prospěch jiného člověka, skupiny nebo organizace*“. Tato definice ale nevyklučuje možnost, aby dobrovolníci měli ze své práce prospěch. O tom, zda tyto

výhody mohou zahrnovat i hmotnou odměnu, lze diskutovat. Dobrovolnictví je obvykle spíše proaktivní než reaktivní, a zahrnuje určitý závazek času a úsilí.

Proč se lidé vůbec věnují dobrovolnictví? Na tuto otázku odpověděli Dekker & Halman (2003) dvěma vysvětleními. Za prvé tvrdí, že dobrovolnictví odráží osobnost člověka. Někteří jedinci jsou od přírody vstřícnější a štedřejší než druzí. Tyto relativně stabilní rozdíly, ať už v genech či výchově, se projevují v lidském chování. V druhém vysvětlení prosociálního chování kladou autoři důraz na okolnosti. Lidé mají tendenci konat některé věci kvůli prostředí, ve kterém se nacházejí, nikoli kvůli tomu, kdo jsou.

Klimešová (2012) dělí dobrovolnictví z časového hlediska na několik skupin:

- příležitostné či jednorázové – akce se pořádají jednou či dvakrát za rok, např. sbírky, benefiční koncerty, apod.,
- krátkodobé – dobrovolnictví konané max. po dobu 3 měsíců,
- dlouhodobé – dobrovolnictví trvající déle než 3 měsíce, které je poskytováno opakovaně a pravidelně,
- dobrovolná služba – jedná se o dobrovolný závazek dlouhodobě se věnovat dobrovolnictví, obvykle mimo svou vlast.

Velmi výstižně definují dobrovolnictví Tošner & Sozanská (2002, str. 18) ve své knize: „*Dobrovolnictví není obět, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacením v mezilidských vztazích*“.

2.2.1 Motivace k dobrovolnictví

Co je hlavní motivací pro činnost dobrovolníků? Tato otázka byla mnohokrát zkoumána a bylo zjištěno, že motivace zahrnuje komplexní kombinaci altruistických, egoistických a sociálních motivů, které se ale časem mění. Dobrovolníci svou prací reagují na to, co ve své komunitě vnímají jako sociální problémy, a tím posilují sociální kapitál, protože dobrovolnictví a občanská angažovanost podporuje sociální důvěru a reciprocitu (Putnam, 1995 in Haski-Leventhal & McLeigh, 2009).

Tošner & Sozanská (2002, str. 47) uvádí typologii motivací k dobrovolné činnosti, které vyplynuly z výzkumu dobrovolnictví (Frič & kol., 2001, in Tošner & Sozanská, 2002):

- *konvenční (normativní) motivace*: její nositel se stal dobrovolníkem z důvodu morálních norem dané společnosti – v širším slova smyslu se tento typ motivace opírá o představy o správném způsobu života,
- *reciproční motivace*: tento typ motivace orientuje jedince k tomu, aby v dobrovolné činnosti hledal prvky, které jsou užitečné i pro něho samotného – takto motivovaní dobrovolníci vnímají svoji práci jako spojení vlastního prospěchu a dobra pro ostatní,
- *nerozvinnutá motivace*: motivace, do které spadají prvky vytvářející základní prostor pro rozhodování dobrovolníků – např. důvěra v organizaci, přesvědčení o smysluplnosti dobrovolnictví, atd.

Všechny tři typy motivace se navzájem prolínají, ale některá z nich nabývá dominantní vliv u každého jedince (Tošner & Sozanská, 2002).

Dobrovolnictví lze chápat jako neplacenou aktivitu, která je realizovaná ve volném čase ve prospěch komunity a jiných příslušníků, než jsou členové rodiny. Motivace k dobrovolnictví je podmíněna sociálně, a proto existuje oprávněná obava, že lidé osloveni ve výzkumech dobrovolnictví poskytnou odpověď, která je společensky přijatelná (Matulayová, Jurníčková & Doležel, 2016). Autoři dále popisují existenci dvou perspektiv, díky kterým lze chování dobrovolníků porozumět. Tou první je psychologická perspektiva, která je založena na předpokladu, že lidé mají mnohé psychické potřeby, které se snaží uspokojovat konkrétním chováním. Naopak sociologická perspektiva zdůrazňuje vliv kulturního a sociálního prostředí, tedy společenský kontext důvodu, proč někteří lidé pomáhají.

Obecné motivy se mohou také velmi lišit od hmatatelných důvodů participace v dobrovolnictví. Způsob, jakým se lidé do dobrovolnické práce zapojují, často nebývá důsledkem cíleného hledání konkrétní činnosti. Důvodem je často fakt, že byli „požádáni“ či „vtaženi“ do dobrovolné činnosti prostřednictvím své rodiny nebo přátel, kteří již dobrovolnickou činnost vykonávali (Dekker & Halman, 2003).

2.3 Dobrovolnictví u SDH

Sbory dobrovolných hasičů se ve většině zemí zakládají za účelem jakéhosi doplnění profesionálních hasičů. Dobrovolní hasiči mají ve skutečnosti opravdu široké pole působnosti. Mezi jejich práci již dávno nepatří „pouhé“ hašení požárů, ale vyjíždí také

k různým technickým potížím, zasahují u mimořádných událostí, nebo dokonce také u dopravních nehod. Sbory dobrovolných hasičů jsou tedy jakýmsi potřebným „doplňkem“ profesionálních hasičů a spolupráce těchto dvou složek je bezesporu klíčová. Funkce dobrovolných hasičů ale zdaleka nekončí „pouze“ u zásahů.

Tato práce se zaměřuje na motivaci k činnosti dobrovolných hasičů, a proto je důležité zmínit také pojem komunitní dobrovolnictví. Frič & Vávra (2012, in Roháč, 2019) podotýkají, že podmínkou úspěšného komunitního dobrovolnictví je altruistická účast členů dané komunity ve společném konání dobra. Jinými slovy, členové komunitního dobrovolnictví jsou ochotni obětovat vlastní zájem ve prospěch jiných lidí. Autoři dále uvádí, že se jedná o každodenní aktivitu, která jednotlivým členům pomáhá podílet se na udržování komunitního života.

Frič & Vávra (2012, in Roháč, 2019) ve své publikaci rozlišují v neposlední řadě dvě formy dobrovolnictví. Tou první je dobrovolnická pomoc (např. určitá aktivita nebo práce), a druhá forma je vyjádřena jako společenský fenomén, který zahrnuje nejen dobrovolnické aktivity, ale také kulturní a sociální rámec. Do této formy můžeme zařadit právě sbory dobrovolných hasičů.

Když se podíváme na dobrovolnictví u hasičů v Americe, je poněkud těžší najít důvody jejich motivace, protože se zdá, že již mají to, co jiní dobrovolníci hledají. Podle Martense (2005, in Haski-Leventhal & McLeigh, 2009), jsou hasiči v americké společnosti vysoce ceněni a mají určité postavení. Jsou považováni za určité hrdiny, obzvláště po situaci, která nastala 11. září 2001.

Carpenter & Myers (2010, str. 912) zjistili, že klíčovým motivem při volbě vstupu do sboru dobrovolných hasičů je altruismus. Jako další prvek zmiňují autoři obavy o image, která je spojená s rozhodnutím stát se dobrovolníkem s viditelnou činností. Vyplácení malých stipendií dobrovolníkům zvyšuje účast některých z nich, ale tento účinek je tlumen u těch, kteří mají větší obavy o image – jinými slovy, dobrovolníkům, kterým jde převážně o to, aby společnost o jejich činnostech věděla, nezvyšuje vyplácení stipendií jejich aktivitu. Kromě těchto aspektů předkládá Carpenter & Myers (2010) ve svém výzkumu důkazy o motivacích, které souvisí s možností získat přátele, být mezi někoho pozván, či získat prospěch pro vlastní kariéru či náboženství.

Perrot & Blenkarn (2015) ve své studii poukazují na tradiční motivace stát se dobrovolným hasičem. Jako ústřední se trvale ukazuje touha poskytovat službu společnosti,

kteřá úzce souvisí s altruistickými motivy. V dalším výzkumu zmiňují Baxter-Tomkins & Wallace (2009, in Perrot & Blenkarn, 2015) jako důležitý motiv snahu o afilaci. Yarnal & Dowler (2002) považují za důležitou motivaci pro dobrovolné hasiče také touhu po formování identity, která je spojená s odvahou, hrdinstvím a silou.

Zajímavý výzkum motivace dobrovolných hasičů ve Spojených státech amerických provedl také Perkins (1989). Autor studie vytyčil několik důležitých komponent, které výzkum přinesl. První z nich je závazek, neboť se ukázalo, že dobrovolní hasiči jsou pevně odhodláni vykonávat svoji roli. Vedle závazku je důležitým aspektem také přátelství. Z celkového počtu 3188 respondentů ve výzkumu odpovědělo 70 % účastníků, že polovina nebo více jejich blízkých přátel jsou kolegové hasiči. Perkins (1989) vnáší myšlenku, že být hasičem umožňuje být oddán několika důležitým oblastem najednou, a to akční primární skupině, smysluplné službě a místní komunitě. A právě služba místní komunitě byla nejčastěji uváděnou položkou v otázce týkající se důvodu vstupu do sboru dobrovolných hasičů. Dalšími nejčastěji uvedenými důvody byly týmová práce a nadšení.

Z Perkinsova (1989) výzkumu je také zřejmé, že sociální a psychologické komponenty, které plynou z role dobrovolného hasiče, mají vliv na celkový život člověka a také na mnoho dalších rolí, kolem nichž si jedinec utváří své sebepojetí. Z odpovědí na otevřené otázky týkající se odměny, které tato role přináší, vyplynuly například společenskost, seberozvoj, smysluplnost a vzrušení.

Ve studii Yarnala & Dowlera (2002) mnoho respondentů uvedlo, že dobrovolnictví u hasičů má v jejich rodině dlouhou tradici. Ostatní zmínili důležitost přátelství a kontaktů, které ovlivnily jejich rozhodnutí stát se dobrovolníky. Jiní probandi hovořili o tom, jak je dobrovolnictví změnilo a přineslo jim potřebnou změnu. Respondenti v souvislosti se svými hasičskými kolegy často vyslovovali fráze jako „naprostá oddanost“ a „nasadil bych za ně svůj život“.

Dle McLennana & Birche (2008) vyžaduje dobrovolnictví v hasičském a záchranném sektoru zvláštní vlastnosti a závazky, které se obecně nevyžadují od dobrovolníků v jiných organizacích. Autoři sem řadí vysoký stupeň altruismu, dodržování disciplíny při mimořádných událostech, ochota čelit nebezpečí a utrpět osobní trauma. Na dobrovolné hasiče jsou také kladeny požadavky na rozsáhlou průběžnou odbornou přípravu a udržování speciálních dovedností. V neposlední řadě musí být

dobrovolní hasiči připraveni v pohotovosti 24 hodin denně, včetně možnosti nepředvídatelného narušení osobního a rodinného života.

Dobrovolní hasiči jsou tedy spojováni s faktory, jako je obětování se, odhodlání, soucit a sdílená oddanost společnosti. Kromě toho poskytuje role dobrovolného hasiče také osobní identifikaci, potěšení, sebeúctu, přátelství a bratrství. Tyto aspekty přispívají k rozhodnutí být hasičem, ačkoli je stále nejednoznačné, co přesně slovní spojení „být hasičem“ znamená (Yarnal & Dowler, 2002).

2.3.1 Výzkumy motivace dobrovolnictví u SDH v ČR

V zahraničí jsou studie na téma motivace dobrovolných hasičů poměrně četné. V České republice tomu tak prozatím bohužel není. Rossinski (2014) zkoumala postavení dětí a mládeže mezi členy SDH a zjistila, že dětská členská základna dobrovolných hasičů stabilně roste. Důvody pro tento nárůst vidí autorka ve specifické náplni činností, které zahrnují sport, využívání hasičské techniky a obecně kolektivní volnočasové aktivity.

Dále provedla zajímavý výzkum motivace také Zerzánová (2014), která zkoumala fenomén komunitního dobrovolnictví. Ve svém dotazníkovém šetření zjistila několik významných motivů pro činnost SDH: hodnoty, pochopení, sebeúcta, sociální interakce, uznání, společnost, kariéra, reciprocita, reaktivita a obrana. Roháč (2019) provedl obdobný výzkum na dobrovolných hasičích v Praze. Jako nejsilnější motivy pro pražské hasiče uvedl hodnoty, sebevědomí a kariéra. Zmíníme zde ještě jeden dotazníkový výzkum na stejné téma. Jindra (2020) ve výsledcích své studie zmiňuje tyto motivy: služba lidu, zábava a kolektiv. Autor také zmiňuje, že „*práce hasiče je spíše životním stylem*“ (Jindra, 2020, str. 45).

Kvalitativní výzkum realizoval Loukota (2007), který provedl rozhovory se sedmi dobrovolnými hasiči. Rozhovory přinesly několik důležitých motivačních faktorů, z nichž autor na prvním místě uvádí působení rodinného prostředí. Druhým nejvýraznějším faktorem je přátelství a společné trávení volného času. Kromě uspokojování sociálních potřeb se jako výrazné motivy jevíly také sebeúcta a hrdost, která se pojí s členstvím v SDH.

3 STRES A ZVLÁDÁNÍ ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ

Ačkoli je současná doba typická svojí uspěchaností a z ní pramenícím stresem, v této práci se budeme zabývat převážně stresem v povolání hasiče. Přístupy a definice stresu se velice různí a mnoho odborníků, kteří se touto tematikou zabývají, na ni mají odlišný pohled. V této kapitole si tedy vymežíme základní definice stresu a možnosti jeho zvládnání. Poslední podkapitola je věnovaná traumatu, neboť s tématem poměrně úzce souvisí.

3.1 Vymezení stresu

Práce hasiče, ať už profesionálního nebo dobrovolného, se pochopitelně bez stresu neobejde. Už při pouhém vyhlášení poplachu se hasič dostává do stavu, ve kterém na něj působí stres a tlak. Toto povolání je rizikové v souvislosti s možností poškození jak zdraví fyzického, tak i psychického. Hartl (2004, str. 263) hovoří o stresu jako o „*nadměrné zátěži neúnikového druhu, která vede ke stresové reakci*“. Autor dále tvrdí, že je stresová reakce odlišná od běžné reakce, ve které může být využit únikový mechanismus.

Pokud jde o vysvětlení zvládnání stresu, používá se v této souvislosti definice Lazaruse & Folkmana (1984, in Tschiesner, 2012). Ve svém pojetí stresu hovoří tito autoři o nesouladu požadavků a prostředí. Chápu coping (tedy zvládnání stresu) jako proces zvládnání vnějších a vnitřních požadavků, které jedinec vyhodnotí jako náročné nebo přesahující jeho vlastní zdroje.

Nesmíme opomenout také poměrně známou definici Křivohlavého (1994, str. 10), který uvádí, že stres je obvykle chápán jako „*vnitřní stav člověka, který je buď přímo něčím ohrožován, nebo takové ohrožení očekává*“. Současně se jedinec domnívá, že jeho obrana proti těmto nepříznivým vlivům není dostatečně silná.

Velice systematicky se právě stresem zabýval Hans Selye (1966). Tento významný autor chápe stres jako „*stav projevující se ve formě specifického syndromu, který představuje souhrn všech nespecificky vyvolaných změn v rámci daného biologického systému*“ (Selye, 1966, str. 82).

Selye (1966) také chápe stres jako proces, kterým se jedinec přizpůsobuje okolním situacím. Jestliže jsme zmínili tohoto autora, neměli bychom zapomenout alespoň stručně popsat také GAS, neboli obecný adaptační syndrom, který je dle Selyeho komplexní reakcí organismu na stresovou událost. Autor popisuje 3 fáze této reakce:

1. *poplachová reakce* – stresový podnět vyvolá neklid
  - dochází k narušení vnitřního stavu organismu, aktivují se adaptační mechanismy
  - aktivace sympatické soustavy a zvýšení sekrece adrenalinu a noradrenalinu
  - tělo je maximálně připraveno na boj či útěk – dělá vše pro svoji záchranu,

2. *fáze rezistence* – organismus si na stresující podnět zvyká
  - reakce na stres se v této fázi snižuje, dochází k maximální adaptaci na daný podnět
  - parasympatický nervový systém způsobí útlumovou reakci, jedinec reaguje pasivně,

3. *fáze vyčerpání* – dochází k selhání adaptivní reakce
  - kvůli nadměrné intenzitě stresu dochází k celkovému selhání adaptační schopnosti organismu
  - může dojít k vážnému ohrožení zdraví i života.

Z výše uvedených definic je tedy zřejmé, že stres je v podstatě působení určitého stresujícího faktoru na lidský organismus, který má negativní dopad na fyzické či psychické zdraví jedince. Pro člověka představuje zátěž, která se v případě dlouhodobého působení může stát velmi nebezpečnou.

3.2 Stresové faktory u výjezdového hasiče

Jak jsme již zmínili, práce hasiče patří mezi nejstresovější povolání vůbec. Není pochyb, že stres může být pro příslušníky HZS také přínosem, a to zejména z důvodu, že je udržuje v pohotovosti a bdělém stavu. Problém nastane tehdy, pokud stres přesáhne určitou mez a stane se neúnosným. Nyní si definujeme, co je stresor a vypíšeme několik konkrétních stresových situací, se kterými se výjezdoví hasiči setkávají téměř denně.

Jednotlivé faktory, které způsobují stres, nazýváme stresory. Hartl popisuje stresor jako „*činitele vnějšího prostředí, jehož dopad na organismus vyvolá stresovou reakci*“. Mezi významné stresory patří podvýživa, hlad, uvědomovaná bída, ale také traumatické životní události (Hartl, 2004, str. 263).

Šmahlík (2009) rozděluje zátěžové situace do dvou skupin. První z nich je kumulativní typ stresu, který nevzniká ze dne na den, ale má určitý vývoj v čase. Tento stres je složen z negativních faktorů, které se v určitém časovém sledu nahromadily a následně vyvolaly obrannou reakci. Jako druhou skupinu uvádí autor traumatický stres, kam řadí nečekané a mimořádně nebezpečné události, které vyžadují neodkladnou intervenci.

Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru České republiky ukazuje, že rok 2020 přinesl celkem 143 500 událostí spojených se zásahy (Generální ředitelství HZS, 2021b). Toto číslo nám může alespoň nastínit náročnost tohoto povolání. Hasiči se denně setkávají s mnoha stresory, které působí na jejich fyzickou i psychickou stránku.

Za nejrizikovější faktor vůbec můžeme považovat samotné ohrožení vlastního života a zdraví. Hasiči se kromě toho musí také potýkat s konfrontací se zraněnými či mrtvými osobami, mezi kterými mohou být také děti. Takové setkání, které působí obrovskou psychickou zátěž, je ale nesmí vyvést z míry, musí pokračovat v zásahu a nesmí podlehnout svým emocím. Jako další zatěžující faktor můžeme zmínit práci v terénu a v nevyhovujících podmínkách. Hasiči musí čelit extrémním teplotám, mnohdy zasahují ve stísněném prostoru, oblečení v těžkých ochranných oblecích. Při zásahu hraje velkou roli čas. S ubíhajícím časem narůstá riziko např. zhoršení zdravotního stavu či rozsah požáru. Hasič se musí v situaci vyznat a rozhodnout co nejrychleji. Musí se během zásahu maximálně soustředit a veškeré podněty bezchybně vyhodnocovat (Chloupková, 2013).

Partschová (2015, str. 26, 27) zmiňuje také další negativně působící aspekty tohoto povolání. Stresová může být také samotná práce na směny. Výjezdoví hasiči pracují v 24hodinových směnách, po kterých následují dva dny volna. Během směny dodržují hasiči pohotovost i v nočních hodinách, kdy sice mohou spát, ale v případě vyhlášení poplachu musí být okamžitě připraveni k výjezdu. Pokud přerušovaný spánek trvá delší dobu, může se objevit chronická únava, psychické potíže a jiné. Autorka dále považuje za stresující také odborné testy a různá přezkoušení, kterých musí hasiči absolvovat hned několik ročně. Jedná se například o fyzické testy, testy odborné způsobilosti, výcvik v protiplynovém polygonu a další.

Atkinsonová (2013, in Partschová, 2015) považuje práci hasičů za extrémně stresující také z důvodu její nepředvídatelnosti. Hasiči nikdy neví, k jakému zásahu budou vyjíždět. Práci hasičů pojí autorka také s vysokou mírou zodpovědnosti, která je bezpochyby také řazena mezi stresující faktory.

Profesionální hasič a spisovatel Roman Kutálek (2020) ve své knize autenticky popisuje povolání hasiče se vším, co k němu patří. Se strachem, základní lidskou emocí, jsou hasiči dle autora konfrontováni při každém výjezdu. „*Rozhodující pro život i pro zásah je, jak moc se necháme strachem ovlivnit. Dokážeme ho částečně potlačit a docela dobře se nám ho daří zvládat tím, že se při zásahu snažíme na věci nahlížet z více úhlů a víme, že jeden na druhého se můžeme spolehnout*“ (Kutálek, 2020, str. 35).

3.3 Copingové strategie

Možností, jak můžeme zvládat stres a zátěžové situace, je mnoho. Pro vědomý a aktivní způsob zvládání stresu se ustálilo označení coping. Paulík (2017, str. 121) chápe coping jako „*relativně neměnné vzorce prožívání a chování jedince v zátěžové situaci*“. Autor přidává, že se jedná zejména o tendence hodnotit situaci určitým způsobem a reagovat na ni.

Švamberg Šauerová (2018) definuje coping jako vyšší stupeň adaptace na stres. Proces vyrovnávání se se zátěžovou situací autorka rozlišuje do tří fází:

- *primární hodnocení* – v první fázi dochází ke zhodnocení závažnosti situace v rovině motivační významnosti (tzn. zhodnocení, nakolik se situace týká osobních zájmů) a v rovině motivační kongruence (tedy hodnocení, nakolik situace brání dosažení cílů)
- *sekundární hodnocení* – v této fázi jsou zhodnoceny vlastní možnosti, jak na situaci reagovat, přičemž následuje výběr vhodné zvládací strategie
- *přehodnocení* – poslední fáze zahrnuje zpětnou změnu pohledu na situaci a stresory (Švamberg Šauerová, 2018)

Endler & Parker (1990) tvrdí, že v počátečních výzkumech byl coping chápán jako obranný mechanismus, který byl primárně nevědomou obranou proti stresu. V poslední době je zvládání vnímáno jako reakce na vnější negativní nebo stresující události. Coping dle autorů zahrnuje vědomé strategie, které jedinec používá v situacích, kdy je konfrontován s nějakými stresujícími událostmi. Oblast copingových strategií se rozděluje na dvě skupiny.

Tou první jsou strategie zvládání zaměřené na emoce, kam autoři řadí například denní snění. Druhou skupinou jsou strategie, které jsou zaměřené na problém, kam spadá například sestavení seznamu priorit pro řešení problému.

Copingové strategie u hasičů zkoumalo mnoho autorů z různých zemí. Chamberlin (2010) se domnívá, že strategie zvládání, kterou hasiči zřejmě upřednostňují, je zaměřena na hledání podpory u ostatních. Někteří autoři uvádějí, že sociální oporu lze vyhledávat buď z instrumentálních důvodů (např. rada a praktická pomoc), nebo z emocionálních důvodů (např. morální podpora a porozumění). Oba účely se často vyskytují společně (Carver, Scheier, & Weintraub, 1989, in Chamberlin, 2010). Studie ve Spojeném království zjistila, že hasiči upřednostňují partnerskou a pracovní podporu a cíleně volí mezi potenciálními zdroji podpory (Haslam & Mallon, 2003). Kanadští hasiči, kteří vnímali nižší sociální oporu, měli vyšší skóre deprese a traumatu (Regehr et al., 2003). Naproti tomu nižší míra stresu byla spojena se zvýšeným využíváním strategií, jako je např. zvládání zaměřené na úkoly a zvládání zaměřené na emoce. Do první zmíněné skupiny řadili autoři například vyhledávání informací a plánování, do druhé pak např. pozitivní myšlení a příjemné rozptýlení (Brown et al., 2002). Také z výsledků tohoto výzkumu budeme vycházet v praktické části.

Zmíníme zde ještě jeden výzkum, který potvrdil důležitost sociální opory jako copingové strategie. Hytten & Hasle (1989) ve svém výzkumu zjistili, že všem respondentům, kteří se zúčastnili jejich studie, významně pomáhalo o svých zkušenostech s někým mluvit. Pomáhal jim jak formální debriefing, tak i zdánlivě obyčejné povídání s ostatními hasiči.

Joseph, Williams, & Yule (1995) ve své studii poukazují na faktor copingové strategie vyhýbání se a tvrdí, že její důležitou složkou je nevyhledávání sociální opory. Také Brown (2002, str. 167) ve své studii potvrzuje, že strategie vyhýbání se stresu následně předpovídá větší psychický distres.

Carver (1997) ve své studii zjistil nejvyšší hodnoty zvládání u strategií, jako je přijetí, aktivní zvládání a plánování, což naznačuje, že se hasiči nevyhýbali svým reakcím a skutečně zpracovávali a adaptivně zvládali stresory v zaměstnání.

Dosavadní výzkumy, které jsme zmínili v této bakalářské práci, popisují vyšší užívání strategie sociální opory a nižší užívání strategie vyhýbání a obecně vyšší užívání

pozitivních strategií. Cílem této práce je tedy ověření výše uvedených poznatků na novém vzorku. Z výše uvedených výzkumů budeme vycházet i v praktické části.

3.4 Psychické trauma

Ani traumatický stres není v životě hasiče neobvyklou komponentou. Setkává se s ním u zásahů, které jsou někdy až extrémně psychicky i fyzicky náročné. Mezi takové zásahy patří například dopravní nehody, u kterých musí hasiči pravidelně manipulovat se zraněnými osobami, ale i s takovými, kterým bohužel již nelze pomoci. Takové setkání je pochopitelně pro člověka mimořádnou situací a může vést ke vzniku traumatu.

Při své každodenní práci jsou záchranáři vystaveni potenciálně traumatickým podnětům a život ohrožujícím nebezpečím. Traumatickou událost můžeme definovat jako zážitek, který vyvolá u každého člověka v době ohrožení pronikavou tíseň a výraznou stresovou reakci. Nejčastěji jde o události, které vedou k ohrožení života, psychické či tělesné integrity, ale také nejdůležitějších hodnot člověka. Pokud jedinec z různých důvodů nedokáže událost emočně zvládnout, stává se pro něj traumatickou (Praško, 2003).

Autor dále rozlišuje traumatizující události do třech kategorií:

- 1) *přírodní katastrofy* – např. vichřice, lesní požáry, povodně, zemětřesení,...
- 2) *katastrofy způsobené člověkem* – autor sem řadí takové katastrofy, které vznikají v důsledku nedbalosti, selhání či chyby, jako např. dopravní nehody, požáry, zřícení mostů a budov,...
- 3) *události záměrně způsobené člověkem* – kriminální činy jako sexuální zneužívání, válečné události, terorismus,... (Praško, 2003).

S drtivou většinou zmíněných událostí se hasiči ve své práci setkávají velmi hojně.

Dnes se často používá definice traumatu podle Fischera & Riedessera (2003, in Tschiesner, 2012, str. 82). Psychické trauma chápou *jako „zásadní prožitek nesouladu mezi ohrožujícími situačními faktory a schopností jedince se s nimi vyrovnat, který je doprovázen pocitem bezmoci a bezbrannosti a opuštěnosti, a způsobuje tak trvalé otřesy v chápání sebe sama a světa“*.

Autoři dále předkládají fakt, že v traumatické situaci je pozastaveno běžné zpracování zkušeností. V samotné situaci mají postižení často pocit, že jsou pohlceni nebo uvězněni

ve své současné situaci, může docházet k depersonalizaci, derealizaci nebo amnézii (Fischer & Riedesser, 2003, in Tschiesner, 2012).

Joseph, Williams, & Yule (1995) předpokládají, že zpracování traumatických informací v paměti by mohlo podléhat vlivu Rachamnových (1980) faktorů. Právě Rachman (1980, str. 55, 56) definoval čtyři skupiny faktorů, které iniciují obtíže v emočním zpracování:

- stavové faktory,
- osobnostní faktory,
- stimulační faktory,
- faktory související se stavem jedince v době události.

Rachman (1980) se domnívá, že lidé, kteří mají širokou kompetenci a vysokou úroveň vlastní účinnosti, by měli úspěšně zpracovat nejemotivnější zážitky.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ CÍLE, OTÁZKY A HYPOTÉZY

4.1 Výzkumný problém

Výzkumné problémy této bakalářské práce jsou rozděleny do dvou částí. Celkovým výzkumným problémem v kvalitativní části práce je motivace členů SDH k jejich činnosti. V kvantitativní části je pak výzkumný problém zaměřen na porovnání copingových strategií u souboru profesionálních a dobrovolných hasičů.

4.2 Výzkumné cíle

Cílem výzkumu kvalitativní části je především zjistit motivy členů zásahové jednotky SDH Velká Losenice pro dobrovolnickou činnost. Dále se také zajímám o subjektivní vnímání role dobrovolného hasiče ve společnosti, postoj členů k potřebě pomoci druhým a o jejich osobní pocit ocenění (či naopak neocenění) okolím. Otázky se týkají také toho, zda a jak vnímají rizika spojená se zásahem.

Cílem kvantitativní části bakalářské práce je porovnat strategie zvládání stresu u příslušníků hasičského záchranného sboru, konkrétně u hasičů profesionálních a dobrovolných z kategorie JPO III. Obě zmíněné záchranné složky se podílejí na ochraně obyvatelstva, ačkoli jsou v určitých aspektech odlišné. Vstupní data z dotazníku SVF-78 umožní zjištění používaných strategií u obou skupin. Prozatím nebyl proveden žádný výzkum, který by srovnal průměrné skóre v užití copingových strategií u těchto výběrových souborů, a proto jsem se rozhodla je do své práce pro zajímavost přidat.

4.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Pro kvalitativní část byly vytyčeny čtyři výzkumné otázky, na které budeme hledat odpovědi prostřednictvím polostrukturovaných interview.

VO1: Jaké jsou hlavní motivy pro činnost dobrovolných hasičů v SDH Velká Losenice?

VO2: Jak vnímají dobrovolní hasiči v SDH Velká Losenice svoji roli ve společnosti?

VO3: Jsou dobrovolní hasiči z SDH Velká Losenice za svoji činnost subjektivně oceňováni okolím?

VO4: Jak prožívají dobrovolní hasiči z SDH Velká Losenice rizika, která u zásahu mohou nastat?

Východiskem našich předpokladů v dotazníkovém šetření jsou výsledky podobných výzkumů, které byly provedeny v zahraničí. Tyto výzkumy jsou zmíněny v teoretické části v podkapitole Copingové strategie. Autorka vychází z předpokladu, že se hasiči jakožto profesní skupina s obdobnými povinnostmi a výcviky mezi sebou v rozdílných státech neliší. Předpokládáme také, že dobrovolní hasiči nejsou vystavováni stejnému množství stresu, jako profesionální hasiči, a že budou tedy ve vybraných subtestech skórovat buď výše, nebo níže, s ohledem na konkrétní strategii. Na základě teoretických východisek a výsledků výzkumů zmiňovaných v předchozích kapitolách jsme tedy formulovali následující hypotézy:

H1: Profesionální hasiči používají při zvládání stresu pozitivní strategie kontroly více než dobrovolní hasiči.

Výsledky empirických studií Carvera (1997) či Browna (2002) uvádí, že nižší míra stresu byla spojena s vyšším užíváním strategií, jako je pozitivní myšlení, přijetí, aktivní zvládání a plánování. Z těchto výzkumů usuzujeme, že profesionální hasiči používají pozitivní strategie více.

H2: Profesionální hasiči používají při zvládání stresu strategii sociální opory více než dobrovolní hasiči.

Z výsledků studií Chamberlina (2010), Regehra et al. (2003) či Hytten & Hasle (1989) usuzujeme, že profesionální hasiči upřednostňují strategii zaměřenou na hledání sociální opory.

H3: Profesionální hasiči používají při zvládání stresu strategii vyhýbání se méně než dobrovolní hasiči.

Výzkumné studie, které se zabývaly strategiemi vyhýbání se u profesionálních hasičů opakovaně došly k závěru, že užívání této strategie předpovídá větší psychický distres (Brown, 2002). Z tohoto důvodu jsme formulovali třetí hypotézu.

H4: Profesionální hasiči používají při zvládání stresu negativní strategie méně než dobrovolní hasiči.

Negativní strategie zahrnují takové způsoby zvládání, které stres spíše zesilují. Z nastudované literatury o stresu (např. Selye, 1966) usuzujeme, že profesionální hasiči tuto strategii ve své profesi, která je velmi stresující sama o sobě, nevyžívají.

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

5.1 Typ výzkumu

Pro danou práci byly zvoleny dva oddělené typy výzkumu. První část výzkumu je kvalitativně zaměřená, a to převážně z toho důvodu, že většina studií zabývajících se motivací dobrovolných hasičů je zpracována kvantitativními metodami, kdežto kvalitativních výzkumů není mnoho. V našem případě byla zvolena případová studie Sboru dobrovolných hasičů Velká Losenice. Tuto strategii jsme zvolili z toho důvodu, že její podstatou je detailní pohled a porozumění konkrétním případům. Smyslem případové studie je podrobné zkoumání a porozumění malému množství případů. Jejím základem je sběr opravdových dat, která se vztahují ke konkrétnímu případu. Yin (2003, in Rossinski, 2014) poukazuje také na další charakteristiky případové studie, mezi které řadí následující: zkoumání sociálního jevu probíhá vždy v reálném kontextu v přirozených podmínkách, či fakt, že konkrétní případ jakožto předmět výzkumu je integrovaným systémem s vytyčenými hranicemi.

Pro naši práci jsme použili tzv. „vnořenou“ případovou studii, kterou popsal Yin (2003, in Rossinski, 2014). Tato strategie je zaměřena na výzkum konkrétního případu (v tomto případě SDH), který dále obsahuje „vnořené“ podpřípady (jednotliví dobrovolní hasiči).

V druhé části výzkumu je využíván kvantitativní přístup, jehož základem je administrace standardizovaného dotazníku SVF-78 celému výběrovému souboru. Účast na výzkumu byla dobrovolná a anonymní.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor pro kvalitativní výzkum tvoří dobrovolní hasiči, v kvantitativním výzkumu figurují jak profesionální, tak dobrovolní hasiči z České republiky. Pro kvalitativní část bylo ve výsledku zvoleno 7 respondentů, kteří byli do výzkumu zahrnuti záměrným výběrem. Všichni participanti byli muži, neboť byli vybráni pouze členové zásahové jednotky, ve které ženy figurovat nemohou. Mezi probandy byli zahrnuti pozice od řadových hasičů, přes strojníky, velitele družstva, až po starostu sboru. Věkové rozpětí probandů se pohybovalo

od 40 do 75 let. Výhodou poměrně širokého věkového spektra je především různorodost pohledů na celou problematiku. Více respondentů nebylo zvoleno z důvodu saturace dat, tedy v rozhovorech se neobjevovaly již žádné nové skutečnosti. Hlavním kritériem pro jejich výběr bylo členství v zásahové jednotce SDH. Byl vybrán Sbor dobrovolných hasičů Velká Losenice, který spadá do kategorie JPO III. a ke kterému má autorka práce dobrý přístup a blízký vztah. S vybranými respondenty byl veden polostrukturovaný rozhovor.

Tabulka č. 1 – Popis respondentů kvalitativního výzkumu

Věk	Pozice ve sboru	Délka působení ve sboru
44 let	strojník	10 let
47 let	místostarosta + strojník	33 let
40 let	hasič	6 let
75 let	bývalý starosta sboru	60 let
47 let	velitel družstva	33 let
52 let	starosta sboru + velitel družstva	43 let
47 let	hlavní strojník	29 let

Výzkumný soubor kvantitativní části výzkumu tvořili respondenti z řad profesionálních hasičů a dobrovolných hasičů z kategorie JPO III., kteří jsou členy zásahové jednotky. Do okruhu dotazovaných bylo zahrnuto 37 profesionálních hasičů a 37 dobrovolných hasičů. V případě profesionálních hasičů byly osloveny hasičské sbory ze Žďáru nad Sázavou, z Ústí nad Orlicí a z Hradce Králové.

Jelikož se jedná o anonymní dotazník, pro sběr dat se jako nejlepší jevílo užití metody „sněhové koule“, jejíž výhodou je primárně její směřování k dosažení co možná nejrozmanitějšího výzkumného vzorku. Princip metody sněhové koule spočívá v tom, že se osloví jen pár jedinců, kteří splňují daná kritéria. Tito respondenti následně „nominují“ další osoby, kteří také daná kritéria splňují, a tím se síť výběrového souboru rozrůstá (Miovský, 2003). Tímto způsobem byli získáni respondenti z obou výběrových souborů.

Tabulka č. 2 – Popis respondentů kvantitativního výzkumu

	Profesionální	Dobrovolní
Počet respondentů	37	37
Průměrný věk	39 let	30 let

Všichni respondenti, kteří se výzkumů zúčastnili, byli muži. Věk probandů v kvalitativní části se pohyboval od 40 do 75 let, v kvantitativní části bylo pak věkové rozpětí od 18 do 56 let.

5.3 Etická stránka výzkumu

Všichni respondenti byli seznámeni s cílem výzkumu. Před zahájením rozhovoru byli všichni probandi požádáni o souhlas s nahráváním a současně byli ujištěni, že zvuková nahrávka bude sloužit výhradně pro výzkumné účely a že ji neuslyší nikdo další. Také v případě dotazníkového šetření byli respondenti před samotným vyplněním dotazníku seznámeni s účelem práce. Odesláním formuláře se respondenti zavázali k souhlasu se zapojením do výzkumu a se zpracováním dat.

5.4 Metody tvorby a sběru dat

Tato podkapitola se zabývá charakteristikou výzkumných nástrojů, které byly použity v této bakalářské práci. Jako nejvhodnější vzhledem k povaze výzkumných otázek se pro kvalitativní část jevíly pozorování a polostrukturovaný rozhovor, pro kvantitativní část byl zvolen standardizovaný dotazník SVF 78, který je podrobněji popsán níže.

5.4.1 Polostrukturovaný rozhovor

Ferjenčík (2010, str. 171) tvrdí, že pokud je primárním záměrem získat data, jako jsou např. informace o postojích, názorech či přáních, je rozhovor nenahraditelnou metodou. Tato metoda představuje zprostředkovaný a vysoce interaktivní proces získávání dat.

Jak již bylo zmíněno, pro tento výzkum byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který vycházel z předem připravených okruhů a otázek. Švaříček (2007, str. 159) tvrdí, že právě rozhovor je nejčastěji užívanou metodou sběru dat. Prostřednictvím této metody jsou zkoumáni členové specifické sociální skupiny, kterým se badatel snaží skrz otevřené otázky porozumět. Autor dále zdůrazňuje pozitiva hloubkového rozhovoru, jako je možnost zachycení výpovědi a slov v jejich přirozené podobě (Švaříček a Šed'ová, 2007).

Kromě otázek, na které se můžeme ptát respondentů z očí do očí, existují také další, na které se odpovědi takovým style hledají těžko. Obzvláště v případech, kdy máme mnohem větší počet respondentů, kterým potřebujeme zadat jednu a tu samou sadu otázek, využíváme dotazník. Jeho výhodou je kromě úspory času také lepší kvantifikace. Na druhou

stranu není dotazník moc pružný, otázky nemusí být pro všechny dostatečně srozumitelné, a celková příprava dotazníku vyžaduje větší pečlivost než příprava rozhovoru (Ferjenčík, 2010).

5.4.2 Dotazník SVF-78

Pro kvantitativní výzkum byl vybrán dotazník SVF-78, jehož autory jsou Wilhelm Janke a Gisela Erdmann. Autoři se v dotazníku opírají o Lazarusovu teorii stresu a vychází z předpokladu, že copingové strategie každého jedince jsou natolik vědomé, že se na ně lze ptát pomocí verbálních technik. Janke a Erdmann (2003) mimo jiné předpokládají, že strategie zvládání stresu každého jedince jsou jednak stabilní v čase, a jednak také relativně nezávislé na typu reakce na zátěž či na samotném druhu zátěže (Janke, Erdmann, 2003).

Dotazník tvoří celkem 78 otázek, které odráží chování jedince v určitých stresových situacích. V tomto dotazníku nalezneme 13 subtestů: podhodnocení, odmítání viny, odklon, náhradní uspokojení, kontrola situace, kontrola reakcí, pozitivní sebeinstrukce, potřeba sociální opory, vyhýbání se, úniková tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování.

Data se dále vyhodnocují dle sekundárních hodnot na:

- *POZ - Pozitivní strategie* – jsou zastoupeny prvními sedmi zmíněnými škálami,
- *NEG - Negativní strategie* – sem spadají škály úniková tendence, perseverace, rezignace a sebeobviňování,
- *Zřídka se vyskytující strategie* – zastoupené škálami potřeba sociální opory a vyhýbání se (Janke, Erdman, 2003).

V rámci anonymity bylo v dotazníku vynecháno jméno respondenta, neboť k vyhodnocení nebylo potřeb.

5.5 Proces získávání dat

Sběr dat pro kvalitativní část byl proveden na předem vybraném souboru příslušníků SDH. Respondenti se výzkumu zúčastnili dobrovolně a byli seznámeni s důvody provádění výzkumu. Před samotným rozhovorem byli vyzváni k ústnímu souhlasu s jeho nahráváním. Poté byl s respondenty veden polostrukturovaný rozhovor, který zahrnoval celkem 14 otázek. Tyto otázky byly rozděleny do několika okruhů, které korespondovaly s výzkumnými otázkami. Týkaly se především role dobrovolného hasiče ve společnosti,

motivace pro dobrovolnickou činnost, osobního postoje k pomoci druhým, ale také vnímání rizik, které mohou u zásahu nastat. Rozhovory probíhaly v hasičské zbrojnici ve Velké Losenici, vždy po individuální domluvě s každým respondentem. Délka rozhovorů se pohybovala od 14 minut do 30 minut. Pro zaznamenání rozhovorů byl použit diktafon, díky kterému bylo poté možné rozhovory doslovně přepsat.

Informátoři byli vybráni záměrně podle určitých kritérií. Jejich volba byla například podmíněná věkem, tedy aby se v práci objevili respondenti různých věkových kategorií, a poskytli tak cenné a rozmanité informace. V neposlední řadě byli také vybráni ti respondenti, kteří měli o téma rozhovorů zjevný zájem, a dalo se tak předpokládat, že budou jejich výpovědi kvalitní a promyšlené.

Data pro kvantitativní část byla sbírána prostřednictvím dotazníku SVF-78, který byl na základě konzultace převeden do internetové podoby především z důvodu lepší dostupnosti pro respondenty. Dotazník byl vytvářen přes internetovou stránku Survio, na které si lze snadno sestavit dotazník. Zodpovězené dotazníky se přehledně shromažďují na vytvořeném účtu. Dotazník bylo možné vyplnit od listopadu do konce února roku 2022. Před samotným vyplňováním dotazníku byli respondenti seznámeni s autorkou bakalářské práce. Byli také obeznámeni se záměrem práce. Online odkaz na dotazník byl rozeslán skrz sociální sítě jednotlivým respondentům, kteří poté rozeslali dotazník dále. Celkový počet odpovědí činí 74, z toho musel být jeden respondent vyřazen z důvodu zjevného nezájmu o dotazník.

5.6 Metody analýzy dat

Vzhledem k povaze našeho výzkumu byla zvolena metoda interpretativní fenomenologické analýzy. Dle Hendla (2012) se v rámci této metody výzkumník zaměřuje na osobní zkušenost participanta, kterou popisuje pomocí jazyka, bez zahrnutí teoretických konstruktů. Dále autor uvádí, že „*fenomenologické zkoumání usiluje o popis a zachycení základních významů lidské zkušenosti*“ (Hendl, 2012, str. 284).

Samotná analýza rozhovorů sestávala z několika kroků. Prvním z nich byla samotná transkripce, tedy doslovný přepis audio záznamů do písemné podoby. Každý rozhovor byl přepsán zvlášť. Druhým krokem byla analýza jednotlivých rozhovorů. Již v průběhu jejich přepisování vyvstávaly některé jevy, které se zcela evidentně opakovaly. Přepisy polostrukturovaných rozhovorů byly podrobeny otevřenému kódování v programu Atlas.ti.

Na základě jednotlivých kódů byly vytvořeny kategorie, které se vztahovaly k jednotlivým výzkumným otázkám.

Jak již bylo řečeno, pro kvantitativní část byl použit dotazník SVF-78. Všechny odpovědi respondentů byly vyhodnoceny dle manuálu a přepsány do tabulek programu Microsoft Excel, ve kterém autorka vytvořila sloupce pro jednotlivé subtesty. Poté bylo spočítáno hrubé skóre probandů v každém subtestu, včetně subtestů POZ (pozitivní strategie) a NEG (negativní strategie). Z hrubých skóre byly vypočteny průměrné hodnoty hrubých skóre a jejich směrodatné odchylky u obou výběrových souborů, jejichž průměry nalezneme srovnané v tabulce v kapitole. Výsledky vypočtené údaje jednotlivých respondentů byly přepsány do souhrnné tabulky, ze které byly stanoveny průměry charakterizující celý výzkumný soubor.

Následně byl proveden dvouvýběrový t-test v programu STATISTICA. Pro všechna testování byla zvolena hladina významnosti $\alpha = 0,05$.

6 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

V této kapitole si představíme výsledky obou realizovaných výzkumů. V první části autorka odpoví na výzkumné otázky týkající se motivace k činnosti dobrovolných hasičů, a ve druhé části odprezentuje výsledky dotazníkového šetření týkající se zvládání stresu u souborů profesionálních a dobrovolných hasičů.

6.1 Motivace k činnosti dobrovolných hasičů Velká Losenice

Pro výzkum motivace k činnosti dobrovolných hasičů byly stanoveny 4 výzkumné otázky, které souvisí s aktivní činností ve sboru dobrovolných hasičů. První výzkumná otázka se pochopitelně zabývá konkrétními faktory, které motivují dobrovolné hasiče ve svém volném čase a bez nároku na zisk pomáhat potřebným. Ve druhé výzkumné otázce jsme se zaměřili na subjektivní vnímání role dobrovolného hasiče ve společnosti. Třetí otázka zahrnuje to, zda jsou hasiči za svoji práci subjektivně oceňováni obcí a místním obyvatelstvem. V poslední výzkumné otázce jsme se zabývali riziky, která souvisí s činností v zásahové jednotce, a také jednotlivými výjezdy, které se probandům vryly do paměti.

Získané poznatky jsou členěny do několika kategorií v rámci několika témat, ale je zapotřebí na ně nahlížet komplexně. Jednotlivé kategorie se různě prolínají, některá data tedy spadají do více kategorií najednou.

VO1: Jaké jsou hlavní motivy pro činnost dobrovolných hasičů v SDH Velká Losenice?

V otázkách motivace bylo zahrnuto několik témat, které s touto problematikou souvisí. Zkoumány byly nejen faktory motivace, ale také okolnosti vstupu do sboru a konkrétní vykonávané činnosti v něm. V neposlední řadě byla probandům položena také otázka formování člověka, který ve sboru působí.

Doba vstupu a prvotní motivace

Ze získaných dat bylo zjištěno, že období vstupu do sboru je velmi rozmanité. Tři participanti uvádí, že do sboru vstoupili až v dospělosti, dva v průběhu dospívání (asi v 15 letech), a dva již v dětství. Ukázalo se, že důvody vstupu do sboru pochopitelně souvisí s věkem. Většina participantů (celkem pět) uvádí, že prvotní motivací pro vstup do SDH byl

zájmový kroužek, sportovní vyžití a možnost setkávání se s vrstevníky. Pouze dva probandi, kteří se stali členy v dospělosti a zároveň nebyli původní obyvatelé obce uvedli, že hlavní motivací byla možnost zapojit se do dění obce. V několika výzkumech motivace dobrovolných hasičů, které byly realizovány v ČR, byla zmíněna důležitost tradice v rodině, což se v našem výzkumu nepotvrdilo. Dobrovolné hasiče v historii rodiny mají pouze dva probandi.

Nynější motivace k činnosti

Co se týče aktuální motivace dobrovolných hasičů k jejich činnosti, všichni účastníci výzkumu se suverénně a bez váhání shodli na tom, že největší motivací je samotná touha pomáhat ostatním. Všemi rozhovory se prolínají témata jako „srdeční záležitost, oddanost, hrdost“, což značí hlubokou identifikaci účastníků výzkumu s rolí dobrovolného hasiče. Jako příklad uvedme výpověď jednoho probanda: *„To srdce, že opravdu můžeš, že zase někomu pomůžeš, a v něčem se ti zas něco určitě podaří, to je prostě ten motor.“* Velmi důležitou motivací pro dobrovolné hasiče je utužování kolektivu, díky kterému jsou uspokojovány sociální potřeby. Dva informátoři vidí jako silný motiv práci s mládeží, která je dle nich nezbytná, neboť díky hasičskému kroužku mohou být vychováváni budoucí členové sboru.

Dalším a často zmiňovaným faktorem jsou kultura a s ní související touha setkávat se s lidmi. Jeden participant tento motiv okomentoval slovy: *„Když to vezmu podle té společenské roviny, tak v podstatě já se rád účastním akcí, jo, takže tam poznáš spoustu lidí, který ani nejsou z vesnice.“* Jelikož dobrovolní hasiči patří mezi nejčinnější spolky na obcích, pořádají různé kulturní akce, na kterých se mohou setkávat s ostatními. A právě tento faktor společenského vyžití považují čtyři participanté za velmi důležitý. Tři účastníci výzkumu zdůrazňují jako podstatný motiv také určitý revanš společnosti, tedy potřebu vrátit společnosti něco, co jim samotným dala. Zároveň tři probandi uvádí, že když sami něco potřebují, ostatní jim také pomůžou, a proto vnímají jako důležité pomoc vracet.

Téměř polovina probandů zmiňuje jako výrazný motiv pro práci dobrovolných hasičů adrenalin, který je při výjezdech velmi citelný. Díky němu členové zásahové jednotky SDH vždy bez váhání vyjedou na pomoc těm, kteří to potřebují. Jako možný motiv považují tři probandi také hasičskou techniku, a to především u začínajících hasičů.

Poněkud překvapivě nejsou pro dobrovolné hasiče výrazným motivem hasičské soutěže, které jsou také důležitou náplní SDH. Tento faktor zmiňuje pouze jeden participant,

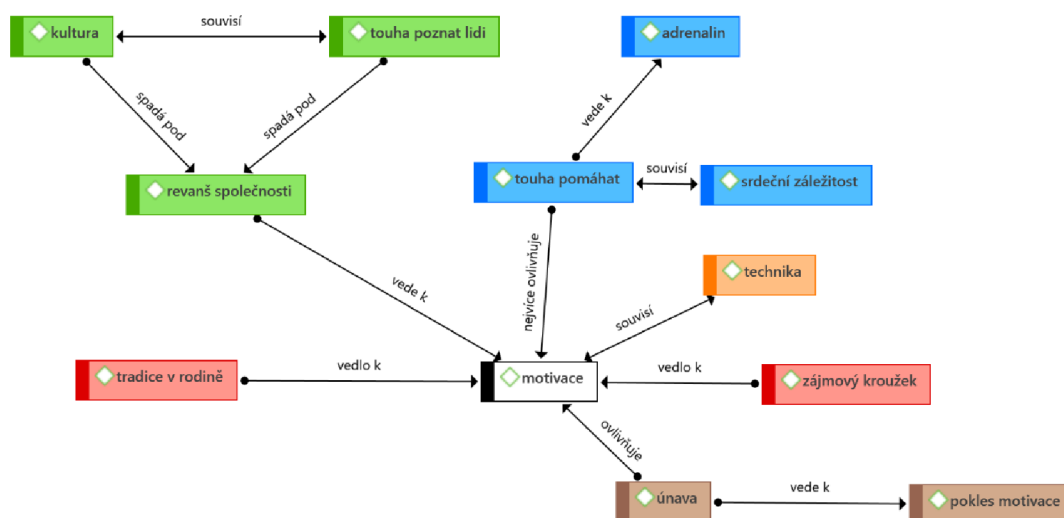
a dodává, že je to z pohledu komplexní činnosti sboru „pouze třešnička na dortu“. Pouze jeden účastník uvedl jako motiv také opuštění komfortní zóny, což dle něj vede k osobnímu růstu.

Všichni účastníci výzkumu patří mezi neaktivnější členy sboru, což znamená, že se pravidelně účastní obecních brigád, pořádají kulturní akce a významně se podílí na životě v obci. Nicméně v otázce, zda jejich motivace být ve sboru aktivní klesá či stoupá, je nutné rozlišovat dvě roviny činnosti SDH. První je činnost dobrovolných hasičů pro společnost, která má svá specifika, a odlišná je druhá část, činnost v zásahové jednotce. U většiny participantů, konkrétně u pěti, motivace být aktivní stoupá, ačkoli tři z těchto probandů zmiňují faktor únavy, který postupně jejich motivaci nedobrovolně tlumí. Dva informátoři nicméně dodávají, že negativním aspektem sboru je nedostatečné zapojování se mladých členů do chodu sboru a jejich malý zápal do činnosti, což tyto dva účastníky demotivuje. Pokud jde ale o činnost v zásahové jednotce, kde hraje hlavní roli pomoc druhým, zde všichni zúčastnění odpovídají, že je jejich motivace stabilní nebo stoupá.

Formování osobnosti vlivem SDH

Co se týká otázky formování, všichni probandi zodpověděli, že podle nich činnost ve sboru člověka určitě formuje, a to z několika důvodů. Dva participanté uvedli, že jednotlivce formuje samotné rolové vystupování dobrovolného hasiče, který v dané obci vystupuje jako člen důležitého spolku. Zároveň se jedinec formuje jak po stránce osobnostní, tak také po stránce fyzické a profesionální, jelikož musí prokazovat určité znalosti na mnoha školeních. Další dva probandi zmínili možnost „růstu“ v hasičském životě, který má dle nich na osobnost vliv – tedy že z jedinců, kteří jsou nejprve členy z důvodu zájmového kroužku postupně „dozrají“ v jedince, kteří jsou ochotni se obětovat pro druhého. V neposlední řadě bylo v rozhovorech dvakrát zmíněno formování pohledu na společnost díky samotnému členství a z něj vyplývajících povinností, které dobrovolný hasič má.

Graf č. 1: Hlavní motivy pro činnost SDH

VO2: Jak vnímají dobrovolní hasiči v SDH Velká Losenice svoji roli ve společnosti?

V této výzkumné otázce jsme se zaměřili na subjektivní vnímání role dobrovolného hasiče jednotlivými členy a také na hodnoty, které jsou ve sboru považovány za důležité.

Vnímání své role

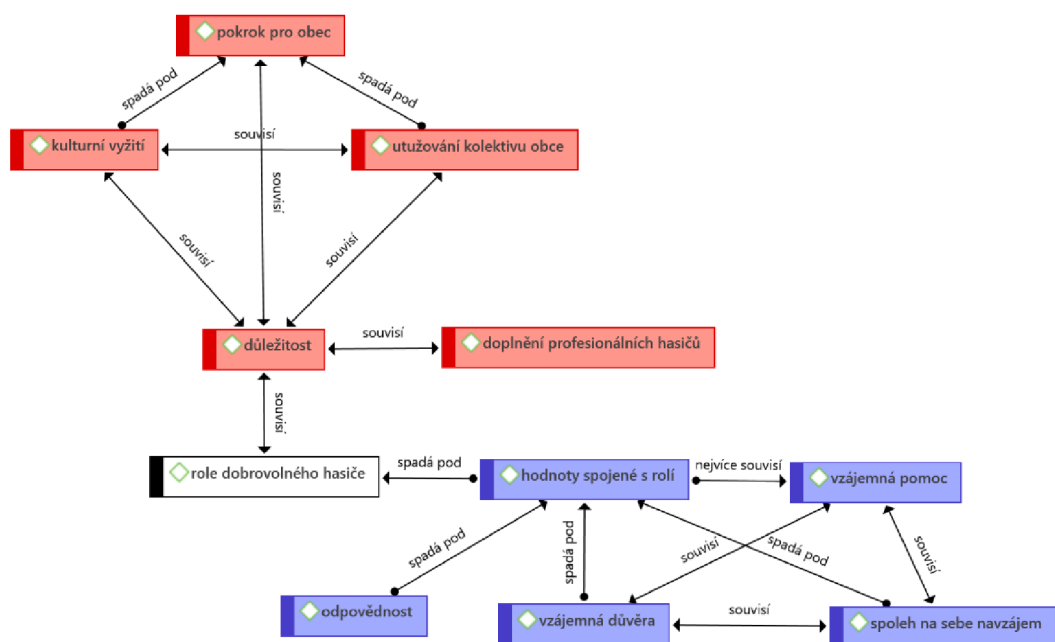
Všichni informátoři jsou přesvědčeni o tom, že role dobrovolných hasičů je pro společnost nezbytná a velmi důležitá. Pět participantů vidí její důležitost především v pokroku pro obec, který sbory zajišťují (CITACE). Kromě důležité pomoci, která je jednou z hlavní náplně práce dobrovolných hasičů, vidí tři informátoři velmi podstatnou funkci kulturního vyžití, které sbory zajišťují. Dle slov jednoho probanda patří SDH „mezi nejčinnější spolky v obci“. S tím souvisí také utužování obecního kolektivu, což jako důležité spatřují dva účastníci výzkumu. Jeden proband odpověděl na otázku ohledně role SDH pro společnost takto: „Samozřejmě, pomáhat je určitě pro tu společnost důležitý, protože jednotky hasičů, který jsou profesionální, tak to všechno neobsáhnou.“ Role dobrovolných hasičů tedy dle dvou informátorů spočívá také v pomoci a doplnění profesionálních hasičských jednotek, které by bez dobrovolných hasičů mnohdy nezvládli obstarat veškeré výjezdy.

Na otázku „kdo je dobrovolný hasič“ odpověděli všichni zúčastnění obdobným způsobem. Dobrovolný hasič je podle nich altruistický jedinec, který je ochotný se obětovat pro druhé, a věnovat jim svůj volný čas, když potřebují pomoci. Jeden proband definoval dobrovolné hasiče takto: „Dobrovolnej hasič je ten, kterej vlastně pomáhá druhým, bez nároku na jakoukoli, at’ už věcnou, nebo i jinou odměnu.“

Hodnoty, které s rolí souvisí

Se subjektivním vnímáním své role souvisí také hodnoty, které dobrovolní hasiči považují ve své práci za důležité. Nejsilnější hodnotou je dle všech participantů hodnota vzájemné pomoci, která se prolíná napříč všemi otázkami a je tedy ústředním bodem celé činnosti dobrovolných hasičů. S pomocí souvisí vzájemná důvěra, která musí ve sboru panovat, a také jistota spolehnutí se navzájem, která je důležitá především u zásahů. Dva informátoři, kteří mají funkci starosty sboru a hlavního strojníka navíc uvedli také hodnotu zodpovědnosti, kterou za celý sbor vnímají.

Graf č. 2: Vnímání role dobrovolného hasiče

VO3: Jsou dobrovolní hasiči z SDH Velká Losenice za svoji činnost subjektivně oceňováni okolím?

Tato výzkumná otázka zahrnuje nejen téma subjektivního pocitu ocenění ze strany obce/obyvatelstva, ale také problematiku skloubení dobrovolnické činnosti s osobním a pracovním životem.

Oceňování

Více jak polovina dotazovaných, konkrétně 4, si myslí, že lidé v obci oceňují funkci sboru dobrovolných hasičů. Stejný počet probandů zmínil, že si je obec vědoma důležitosti tohoto spolku a zároveň ví, že se na dobrovolné hasiče může kdykoli a v čemkoli spolehnout. Tři participanté, kteří se domnívají, že nyní je jejich činnost veřejností oceňována zároveň dodává, že tomu tak nebylo vždy. Naopak další tři probandi si myslí, že lidé v obci si činnosti

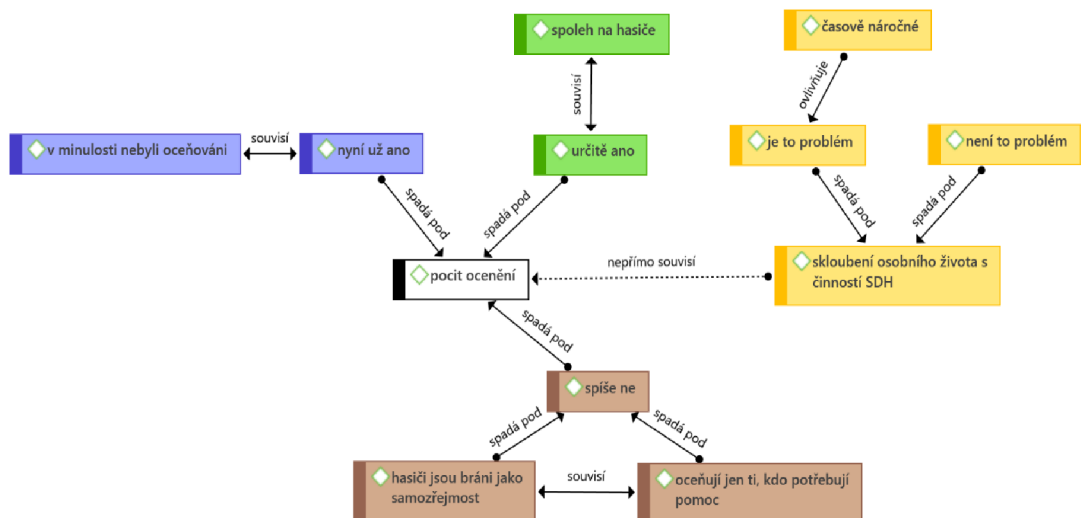
SDH neváží, že jejich službu berou jako samozřejmost. Ve dvou případech se opakovala také výpověď, že lidé si začnou práce hasičů vážit až tehdy, pokud sami potřebují jejich pomoc.

Skloubení

Pokud je jedinec ve sboru opravdu aktivní, může tato činnost vyžadovat poměrně dost času. Právě proto byla do výzkumu zařazena i otázka ohledně toho, zda mají dobrovolní hasiči obtíže skloubit osobní a pracovní život s dobrovolnickou činností. Tři informátoři zmínili, že je práce u dobrovolných hasičů časově opravdu náročná. Konkrétně můžeme zmínit odpověď jednoho z účastníků výzkumu: „Práce u hasičů, nebo být členem v SDH ve Velký Losenici není jednoduchý z hlediska toho času.“ Tito participanti zároveň zmínili, že měli problém skloubit svůj osobní život s rolí dobrovolného hasiče. Jeden z účastníků například uvedl: „Protože najednou ti to sebere sobotu, neděli, sebere ti to celý víkend. Když jsou plesy, jsi večer pryč. A pak ta druhá věc, když ti to náhodou houkne ve 2 ráno, tak jako začneš plašit po baráku. Takže všechny vzbudíš a je průšvih.“

Naopak čtyři participanti ze své zkušenosti tvrdí, že není problém hasičský život časově skloubit s životem rodinným či pracovním. Vždy se dle nich dalo zvládnout obojí.

Graf č. 3: Subjektivní pocit ocenění ze strany veřejnosti

VO4: Jak prožívají dobrovolní hasiči z SDH Velká Losenice zásahy, ke kterým jsou vysláni?

V poslední výzkumné otázce se jako důležité vynořila témata pocitů při vyhlášení poplachu, prožívání rizik u zásahů a očekávání, která dobrovolní hasiči mohou v rámci své dobrovolnické činnosti mít.

Pocity při výjezdu

Jeden participant uvedl svůj názor na to, zda nad účastí na výjezdu přemýšlí, či zda jde zcela automaticky: „*No ten zájem je vždycky automatickej samozřejmě, protože s tím se prostě jako nedá nic dělat, ten instinkt tam je.*“ Z rozhovorů víme, že všichni probandi odpověděli na otázku, zda při vyhlášení poplachu míří do hasičské zbrojnice automaticky, bez váhání odpověděli, že ano.

Když je hasičům vyhlášen výjezd, bez přemýšlení nechají všech aktivit a snaží se co nejdříve dostat do zbrojnice, aby mohli pomoci těm, kteří to potřebují. Dva informátoři zmínili, že v tento moment prožívají kromě adrenalinu také určitou obavu, přičemž jeden z těchto informátorů hovořil o strachu, zda zvládne úspěšně provést veškeré potřebné úkony, které jsou v hasičské službě vyžadovány. Druhý participant zmiňoval strach z nedostatečného počtu přítomných hasičů, pokud je výjezd vyhlášen například v čase, kdy je většina členů zásahové jednotky ve svém zaměstnání. Pokud dobrovolní hasiči z vážných důvodů nemohou k zásahu odjet, prožívají pocity smutku jednak proto, že nemohou být nápomocni, a také proto, že nemohou být oporou svým kolegům hasičům. Zde se opět odráží již zmíněné hodnoty vzájemné důvěry a spolehnutí se jeden na druhého. O tuto zkušenost se podělili tři informátoři.

Rizika u zásahů

Všichni probandi jednoznačně potvrdili, že rizika u zásahů vnímají pokaždé, i když se například nejedná o život ohrožující situaci. V samotném momentě, kdy je vyhlášen poplach ale hasiči tvrdí, že nemají čas přemýšlet nad tím, co se může stát. Ve chvíli, kdy jim předána informace o výjezdu, vnímají pouze povinnost být co nejdříve k dispozici člověku v nouzi. Dva participanté zmínili, že nad konkrétními potenciálními riziky přemýšlí až v momentě, kdy sedí v hasičském autě cestou k zásahu. Všichni probandi ale zdůraznili, že u všech zásahů je nutné být ostražitý a přemýšlet, neboť se může kdykoli stát něco nečekaného. Jeden ze zúčastněných reagoval na vnímání rizik takto: „*Rizika vnímáš spíš až potom. To až potom, to ti dochází až vlastně potom to rozebíráš. Tam je prvotní ta pomoc,*

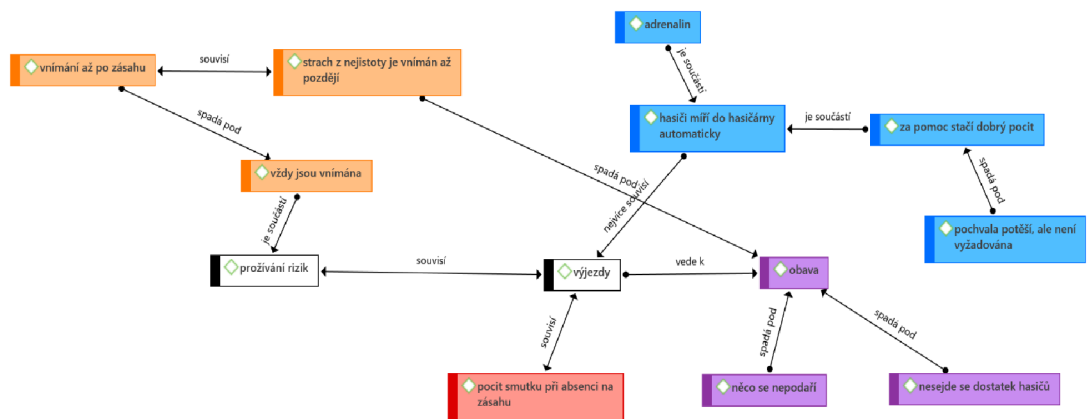
jo, zachránit, pomoci, a tam člověk je samozřejmě ostražitej, ale jdeš do toho.“ Další informátor dodal: „Ale není to o tom, že by sis pak jako sedla a rozklepala se, a „já už tam nepůjdu“. Ne. Stejně tam půjdeš znova. Ale dojde ti to až potom. Ty sice vidíš ty rizika, ale děláš to, co je potřeba.“ Celkem tři informátoři podotýkají, že nad riziky hlouběji přemýšlí až zpětně, když se vrátí na základnu a mohou celou situaci probrat s ostatními hasiči.

Každý zásah má svoje specifika a je potřeba zjistit, k jaké události dobrovolní hasiči vyjíždí. Dotazovaní dobrovolní hasiči ale v mnoha případech v prvotním momentu vůbec nezjišťují, k jakému výjezdu se jede, aby neztráceli čas. O vlastnostech mimořádné situace se dozví často až cestou k výjezdu. Většina zásahů, které participanté zmiňovali, nebyla život ohrožující. Takový zásah zmínil pouze jeden účastník výzkumu se vzpomínkou na pád střechy budovy, ve které hasiči zasahovali. Mezi fyzicky nejnáročnější zásahy řadí dobrovolní hasiči z Velké Losenice především požáry, jako psychicky náročné pak označují především hledání ztracených osob.

Očekávání ze strany hasičů

Pokud jde o zásahovou činnost SDH, dobrovolní hasiči za tuto činnost neočekávají vůbec nic. Jeden z participantů dodal: *„Za tu pomoc bohatě stačí dobrý pocit. To by měla být v podstatě povinnost každého člověka.“* Všichni probandí bez přemýšlení odpověděli, že jim za pomoc bližnímu stačí pouze dobrý pocit z odvedené práce a poděkování nikdy neočekávají. Dva informátoři zmínili, že pochvala od druhých potěší, ale rozhodně není vyžadována. Jeden participant zmínil také další stránky náplně SDH, kterými jsou činnost pro veřejnost a interní chod sboru. V těchto aspektech by tento participant poděkování od jiných lidí očekával a domnívá se, že by se měly více ctít.

Graf č. 4: Prožívání rizik u zásahů

6.2 Výsledky dotazníkového šetření

V našem kvantitativním výzkumu jsme sledovali, jaké strategie zvládnání stresu používají profesionální a dobrovolní hasiči k řešení zátěžových situací. Dříve, než se podíváme na vyhodnocení jednotlivých hypotéz, shrneme si konkrétní naměřené hodnoty obou souborů ve všech subtěstech. Výsledky deskriptivní statistiky obou výzkumných souborů jsou uvedeny v tabulkách č. 3, 4 a 5. V těchto tabulkách můžeme pro představu vyčíst hodnoty dosažených hrubých skóru v dotazníku SVF-78 jednak u jednotlivých subtěstů, a jednak také u sekundárních hodnot, se kterými budeme dále pracovat. V níže uvedené tabulce jsou vepsány průměrné hodnoty hrubých skóru (M) a směrodatné odchylky (SD) obou výběrových souborů v jednotlivých subtěstech spadajících do pozitivních strategií. Současně jsou pro zajímavost do všech tabulek připsány také hodnoty normy, která se týká mužů, a to bez ohledu na věk.

Tabulka č. 3 – Pozitivní strategie

Subtest	M/SD	Muži norma	Profesionální	Dobrovolní
Podhodnocení	M	10,67	12,68	13,16
	SD	4,45	3,36	4,38
Odmítání viny	M	11,41	12,59	10,81
	SD	3,61	2,77	3,41
Odklon	M	11,69	12,19	11,81
	SD	3,61	2,73	3,75
Náhradní uspokojení	M	8,42	9,84	11,38
	SD	4,65	4,14	4,19
Kontrola situace	M	16,84	16,57	17,00
	SD	3,68	2,96	3,50
Kontrola reakcí	M	15,27	16,00	16,57
	SD	4,01	3,55	3,51
Pozitivní sebeinstrukce	M	16,71	17,46	18,22
	SD	3,92	3,36	3,68
POZ	M	12,47	13,90	14,14
	SD	2,29	1,77	2,33

Druhá tabulka nám přiblíží průměrné hodnoty, kterých dosáhly oba sledované soubory v subtestech Vyhýbání se a Potřeba sociální opory. Opět jsou pro srovnání přiloženy hodnoty normy pro muže.

Tabulka č. 4 – Strategie Vyhýbání se a Potřeba sociální opory

Subtest	M/SD	Muži norma	Profesionální	Dobrovolní
Vyhýbání se	M	11,44	13,46	12,49
	SD	4,86	3,50	4,64
Potřeba sociální opory	M	11,57	11,81	14,11
	SD	4,90	3,70	4,52

V poslední tabulce shrneme naměřené hodnoty pro subtesty spadající do negativních strategií.

Tabulka č. 5 – Negativní strategie

Subtest	M/SD	Muži norma	Profesionální	Dobrovolní
Úniková tendence	M	7,35	7,35	7,22
	SD	4,43	3,10	4,06
Perseverace	M	13,61	9,41	9,81
	SD	5,54	4,52	4,42
Rezignace	M	7,17	5,62	6,38
	SD	3,75	2,41	3,77
Sebeobviňování	M	9,81	6,81	8,16
	SD	3,80	3,49	3,95
NEG	M	9,49	7,30	7,89
	SD	3,40	2,52	3,14

H1: Profesionální hasiči používají při zvládnání stresu pozitivní strategie kontroly více než dobrovolní hasiči.

Tato hypotéza byla ověřována Welchovým testem, jelikož jsme nepředpokládali stejné rozptyly u obou výběrových souborů. Srovnáváme subtest Pozitivní strategie u profesionálních hasičů ($M = 13,90$; $SD = 1,77$) a dobrovolných hasičů ($M = 14,14$; $SD = 2,33$). Výsledek Welchova testu: $t(67,15) = -0,47$, $p = 0,682$, $d = -0,11$

Z výše uvedených výsledků vidíme, že p hodnota je větší než 0,05, tudíž mezi těmito dvěma soubory není signifikantní rozdíl. Proto tuto hypotézu nemůžeme přijmout.

H2: Profesionální hasiči používají při zvládnání stresu strategii sociální opory více než dobrovolní hasiči.

Také tato hypotéza byla ověřena Welchovým testem. Srovnáváme užití strategie sociální opory mezi profesionálními hasiči ($M = 11,81$; $SD = 3,70$) a dobrovolnými hasiči ($M = 14,11$; $SD = 4,52$). Výsledek Welchova testu: $t(69,25) = -2,36$, $p = 0,989$, $d = -0,56$

Dle výsledků můžeme vidět, že také tato p hodnota je velká, proto nepřijímáme ani druhou hypotézu.

H3: Profesionální hasiči používají při zvládnání stresu strategii vyhýbání se méně než dobrovolní hasiči.

Třetí hypotéza je velmi podobná hypotéze předchozí. Opět ji ověřujeme Welchovým testem. Nyní srovnáváme používání strategie vyhýbání mezi profesionálními hasiči ($M = 13,46$; $SD = 3,50$) a dobrovolnými hasiči ($M = 12,49$; $SD = 4,64$). Výsledek Welchova testu: $t(66,97) = 1,01$, $p = 0,841$, $d = 0,24$

Také ve třetím případě je p hodnota větší než stanovená hladina významnosti, a proto tuto hypotézu nepřijímáme.

H4: Profesionální hasiči používají při zvládnání stresu negativní strategie méně než dobrovolní hasiči.

Poslední hypotéza je také ověřována Welchovým testem. Srovnáváme užití celkových negativních strategií mezi profesionálními hasiči ($M = 7,30$; $SD = 2,52$) a dobrovolnými hasiči ($M = 7,89$; $SD = 3,14$). Výsledek Welchova testu: $t(68,68) = -0,89$, $p = 0,189$, $d = -0,21$

Profesionální hasiči sice v průměru užívají negativní strategie méně, ale z vypočítané p hodnoty není tento rozdíl významný. Hypotézu tedy nepřijímáme.

7 DISKUZE

Kvantitativní část

Analýza všech rozhovorů přinesla zajímavé výsledky. Nejčastěji zmiňované motivy pro činnost dobrovolných hasičů byly touha pomáhat, prožívání pocitů hlubší identifikace s rolí (srdeční záležitost), uspokojování sociální potřeby a vyhledávání adrenalinu. První zmiňovaný motiv tedy koresponduje s výše zmíněnou teorií Friče a Vávry (2012, in Roháč, 2019) o komunitním dobrovolnictví, která hovoří o altruistické účasti členů na konání dobra. Se stejným výsledkem přišli také Perrot & Blenkarn (2015), kteří poukázali na altruistické motivy poskytování služeb společnosti. Výsledky výzkumů dobrovolných hasičů Loukoty (2007) a Jindry (2020) značí důležitost kolektivu a společného trávení času, což se projevilo i v našem výzkumu.

Pocit hluboké identifikace s rolí souvisí se závazkem a odhodláním tuto roli vykonávat, což spatřuje Perkins (1989) jako důležitý motiv dobrovolných hasičů. Domnívám se tedy, že právě prožitek dobrého pocitu po návratu z úspěšného výjezdu je nejsilnějším motivem pro členy SDH Velká Losenice.

Dále je nezbytné zmínit jako silný motiv práci s mládeží a budování hasičského kroužku, jehož důležitost zmínila ve svém výzkumu také Rossinski (2014). Yarnal & Dowler (2002) ve svém výzkumu uvádí důležitost tradice hasičů v rodině, což se v našem výzkumu nepotvrdilo jako důležité, neboť tento motiv byl mezi respondenty zmíněn pouze ve dvou případech. Další motivy, které byly zmíněny spíše okrajově, jsou účast na soutěžích a opouštění své komfortní zóny. Ze svého pohledu vnímám motiv soutěživosti a sportu spíše u mladých či dospívajících hasičů. V našem výzkumu zmiňovali probandi také důležitost formování osobnosti členů vlivem SDH. Touhu po formování identity dokazuje také výzkum Yarnala & Dowlera (2002).

Co se týče role dobrovolných hasičů pro společnost, všichni účastníci ji vnímají jako nepostradatelnou, a to zejména z důvodu zajištění pokroku pro obec, utužení kolektivu obce a také z důležitého důvodu pomoci profesionálním hasičským jednotkám. V rámci své role vnímají hasiči shodně jako důležité hodnoty pomoc, vzájemný spoleh, důvěru a oddanost roli. S obdobnými výsledky přišli také Yarnal & Dowler (2002). Také Perkins (1989)

zdůrazňuje, že sociální a psychologické komponenty plynoucí z role dobrovolného hasiče, mají vliv na pojetí jedince, který je členem tohoto spolku.

Martens (2005, in Haski-Leventhal & McLeigh, 2009) přichází s výsledky, které naznačují, že dobrovolní hasiči jsou v americké společnosti velmi ceněni. Z našeho výzkumu se čtyři respondenti domnívají, že dobrovolní hasiči jsou v obci oceňováni a že si lidé jejich práce váží. Tři respondenti ale pronesli, že si dle nich obyvatelstvo dobrovolných hasičů příliš neváží a berou je zcela automaticky. Z tohoto důvodu můžeme vyloučit, že by členové SDH mohli být k činnosti motivováni právě prožíváním pocitu ocenění ze strany veřejnosti.

Aktivní členství ve sboru dobrovolných hasičů je časově náročné a pro některé respondenty představuje tento fakt problém, neboť je pro ně složité skloubit osobní život právě s dobrovolnickou činností. Také zde můžeme pozorovat závazek a odhodlání vykonávat svou roli, neboť i přes náročnost času se probandi snaží věnovat všem aktivitám, které s dobrovolnictvím u hasičů souvisí.

Chloupková (2013) ve své práci zmiňuje rizika a zatěžující faktory, které hasiči u výjezdů prožívají. Také dobrovolní hasiči v našem výzkumu si jsou potenciálních rizik vědomi a sami tvrdí, že musí být u všech zásahů ostražití. Zájem pomoci bližnímu je ale u všech respondentů zcela automatický, což nám opět potvrzuje altruistický motiv touhy pomoci. Všichni probandi dodali, že při ohlášení výjezdu ihned zanechají všech činností a co nejdříve spěchají do hasičské zbrojnice. Několik respondentů uvedlo výrazný nárůst adrenalinu po přijetí zprávy o vyhlášení poplachu, který tyto probandi považují za důležitý motor při práci u zásahu. Z tohoto důvodu si dovolím spekulovat, že skrytým motivem pro činnost zásahové jednotky SDH by mohlo být také vyhledávání senzací (sensation seeking). Dobrovolní hasiči dle našeho výzkumu prožívají kromě adrenalinu také obavy, zda se vše podaří a zda bude k dispozici dostatek členů pro akceschopnost jednotky.

Všichni respondenti ve výzkumu jednoznačně prohlásili, že za svoji práci a pomoc neočekávají žádné poděkování. Naopak je pro ně největší „odměnou“ dobrý pocit, který po vykonaném zásahu mají. O potěšení, které plyne z pomoci a role dobrovolného hasiče, hovoří také výsledky výzkumu Yarnala & Dowlera (2002).

V průběhu výzkumu se vynořilo několik dalších podtémat, která ale nebyla prozkoumána z důvodu rozsahu této práce. Mezi témata, která se objevila, spadají například

odlišné prožívání výjezdů velitelů v porovnání s řadovými hasiči, otázky spojené se školením dobrovolných hasičů, či motivace k činnosti z pohledu různých generací.

Vzhledem k povaze typu tohoto výzkumu nemůžeme výsledky zobecnit na celou populaci. Tato práce může sloužit spíše jako inspirace pro další výzkumy, které by se mohly problematikou dobrovolných hasičů dále zabývat a odkrývat nová a podstatná témata.

Kvantitativní část

V kvantitativní části výzkumu jsme se zabývali mapováním copingových strategií u profesionálních a dobrovolných hasičů. Nejprve jsme naměřené hodnoty pro zajímavost shrnuli do tabulky společně s výsledky normy, a poté jsme ověřovali dílčí hypotézy. U obou skupin byly nejužívanějšími strategiemi kontrola situace, kontrola reakcí a pozitivní sebeinstrukce. Naopak mezi nejméně užívané strategie spadají rezignace, sebeobviňování a úniková tendence.

Ze znalostí plynoucích z teoretických poznatků jsme se domnívali, že profesionální hasiči budou v určitých subtestech, které zahrnují strategie zvládnání typické pro práci hasičů skórovat výše, a v určitých naopak níže. Co se týká naší první hypotézy, předpokládali jsme, že profesionální hasiči budou používat pozitivní strategie více než hasiči dobrovolní. Tuto hypotézu jsme nemohli přijmout, rozdíl mezi výběrovými soubory nebyl signifikantní.

Druhá hypotéza předpokládala výraznější užití strategie sociální opory, kterou dle Chamberlina (2010) či Hyttena & Hasla (1989) profesionální hasiči užívají velmi hojně. Ani zde náš předpoklad nevyšel, naopak dobrovolní hasiči skórovali v tomto subtestu ještě mnohem výše než hasiči profesionální. Po zjištění výsledků kvalitativní části se domnívám, že dobrovolní hasiči v tomto subtestu skórují výše nejspíše pro to, že důležitým aspektem jejich života je potřeba sociálního kontaktu.

V subtestu, který zahrnuje strategii vyhýbání se jsme předpokládali, že budou profesionální hasiči skórovat níže než dobrovolní. Brown (2002) ve své studii potvrdil, že strategie vyhýbání se stresu vedou k většímu psychickému distresu, a z toho důvodu jsme předpokládali, že profesionální hasiči tuto strategii využívat nebudou. Ani zde jsme bohužel hypotézu nemohli přijmout, neboť profesionální hasiči opět skórovali v průměru ještě výše než hasiči dobrovolní.

Poslední hypotéza, která předpokládala nižší užití negativních strategií musela být také zamítnuta, neboť rozdíl mezi skupinami nebyl signifikantní. Nicméně profesionální hasiči v průměru skutečně skórovali níže než dobrovolní hasiči. Můžeme usuzovat, že

profesionální hasiči užívají negativní strategie méně hlavně z toho důvodu, že jejich povolání patří samo o sobě mezi velmi stresující, a proto by bylo kontraproduktivní užívat strategie, které stres ještě více zesilují.

Co se týká limitů praktické části z autorčiny strany, v kvalitativním výzkumu je to určitě nedostatečná zkušenost s vedením interview. V prvních rozhovorech si autorka nebyla zcela jistá, jak přesně interview vést, ale s každým dalším provedeným rozhovorem se dokázala jasněji a trefněji doptávat na cenné informace, na které by ze samotných otázek nemusela přijít řeč. Mezi další možný limit řadíme možnost zkreslení pokládaných otázek v rozhovoru, neboť se v jejich průběhu občas objevovala témata, na která autorka reagovala spontánně. Dalším limitem je také nereprezentativnost souboru z několika důvodů, např. různě dlouhá doba působení ve sboru, či relativně nízký počet účastníků výzkumu.

Myslíme si, že by bylo vhodné rozvinout výzkum motivace k činnosti dobrovolných hasičů také o další témata, která by mohla v budoucnu přispět k ještě vyššímu náboru nových členů, a také k většímu zájmu o práci u SDH, která je pro společnost bezpochyby důležitá.

Limitem kvantitativního výzkumu je jednoznačně malý zkoumaný vzorek. S větším počtem respondentů by mohly být výsledky zobecnitelnější a validnější. Na výsledcích výzkumu se také mohla odrazit nízká motivace respondentů při vyplňování dotazníku. Určitou slabinou může být také to, že jsme nenalezli žádný obdobný výzkum a nemáme tak možnost srovnat naměřené výsledky. Domníváme se, že do budoucna by mohlo být užitečné daný výzkum zopakovat, ovšem s podstatně větším počtem respondentů v obou skupinách.

Dalším limitem kvantitativní části bylo vyplňování dotazníku online, což vedlo k tomu, že jsme nemohli zajistit shodné podmínky prostředí pro všechny participanty. Veškeré instrukce byly ale pečlivě zmíněny v popisu dotazníku před jeho samotným vyplněním.

8 ZÁVĚR

Na základě analýzy získaných dat jsme došli k následujícím zjištěním. Nejčastěji zmiňovanými motivy pro činnost dobrovolných hasičů byly touha pomáhat, prožívání pocitů hlubší identifikace s rolí (srdeční záležitost), uspokojování sociální potřeby a vyhledávání adrenalinu. Důležité pro hasiče je také formování identity prostřednictvím SDH. Naopak nejméně výrazným motivem participantů byla možnost účasti na soutěžích. Co se týče role dobrovolných hasičů, všichni účastníci se jednoznačně shodli na její velké významnosti. Někteří jmenovali její důležitost především v pomoci profesionálním jednotkám, a někteří zmínili jako důležitý bod pokrok pro obec. Více jak polovina dotázaných dobrovolných hasičů se cítí subjektivně oceňována veřejností, ale někteří participanté zmínili, že veřejnost bere práci SDH jako samozřejmost, a tedy že si jí neváží. Zajímavým tématem bylo prožívání zásahů ze strany dobrovolných hasičů. Rizika vnímají všichni dotazovaní, ačkoli nikdo z nich nad nimi nepřemýšlí v samotném momentu, kdy je vyhlášen poplach. Někteří participanté dodali, že nad riziky přemýšlí až zpětně, po návratu do hasičské zbrojnice. Žádný z dotázaných dobrovolných hasičů za svoji práci neočekává poděkování. Vždy je jim největší „odměnou“ dobrý pocit z vykonané pomoci bližnímu.

Co se týče druhé části výzkumu, ve kterém jsme srovnávali copingové strategie mezi profesionálními a dobrovolnými hasiči, došli jsme k poněkud překvapivým výsledkům. Ani jednu hypotézu jsme nemohli přijmout, neboť rozdíly mezi skupinami nebyly statisticky signifikantní. Profesionální hasiči navíc v některých subtestech skórovali přesně naopak, než jsme předpokládali. Například v subtestech pozitivní strategie a vyhledávání sociální opory dosáhli v průměr nižšího hrubého skóru než dobrovolní hasiči, a ve strategii vyhýbání se byl jejich průměrný hrubý skór vyšší než skór dobrovolných hasičů.

Závěry této práce by mohly být podkladem pro další, podrobnější studie dobrovolných hasičů, které by mohly být využity například k náboru nových členů SDH.

9 SOUHRN

Tato kapitola se věnuje stručnému shrnutí celé této práce. Nejprve jsou zde čtenáři podány informace z teoretické části a poté je shrnuta také praktická část. Zde se zaměříme zejména na popis zvolených metod výzkumu a na zjištěné výsledky, ke kterým jsme pomocí analýzy dat došli.

První kapitola je nejkratší a uvádí stručný pohled na ústřední téma, kolem kterého se celá práce pohybuje, a tím je hasičský záchranný sbor. Je zde stručně představena struktura HZS, jeho hlavní úkoly a náplň práce. Poté bylo popsáno rozdělení jednotek požární ochrany, aby čtenář věděl, se kterými skupinami pracujeme v praktické části. Další podkapitola je samozřejmě věnována dobrovolným hasičům, jejich stručné historii, struktuře a náplni práce.

Ve druhé kapitole, která představuje široké téma motivace k dobrovolnictví, jsme nejprve vymezili základní definice této problematiky. Je důležité vědět, že motivace je velmi obsáhlé téma a je složité ho jednoznačně definovat. Například Nakonečný (1996) definuje motivaci jako proces, který je iniciovaný výchozím motivačním stavem, ve kterém se zrcadlí nějaký deficit v sociálním či fyzickém životě. Druhým tématem této kapitoly je dobrovolnictví a lidská motivace k němu. Wilson (2000, str. 215) definuje dobrovolnictví jako činnost, ve které je čas věnován zcela zdarma ve prospěch jiného člověka, skupiny či organizace. Dekker & Halman (2003) se snažili nalézt odpověď na otázku, proč se vlastně lidé dobrovolnictví věnují, a přišli se dvěma vysvětleními. Dle prvního vysvětlení dobrovolnictví odráží osobnost člověka, dle druhého kladou autoři důraz na okolnosti jedince. Konkrétně motivaci pro činnost dobrovolníků se podrobně věnovali Tošner & Sozanská (2002), kteří ve své knize uvedli typologii motivací k dobrovolné činnosti. Jednou z nejdůležitějších podkapitol je dobrovolnictví u SDH, která zahrnuje konkrétní výzkumy na toto téma. Klíčovým motivem při volbě vstupu do sboru dobrovolných hasičů je altruismus, o kterém ve svých studiích hovoří hned několik autorů, např. Carpenter & Myers (2010) či Perrot & Blenkarn (2015). Dalším výrazným motivem je dle některých autorů např. touha po formování identity (Yarnal & Dowler, 2002), služba místní komunitě a společenskost (Perkins, 1989).

V České republice prozatím nebylo vytvořeno mnoho studií, které by zkoumalo téma motivace dobrovolných hasičů. Zerzánová (2014) a Roháč (2019) ve svých kvantitativních výzkumech přinesli následující výsledky: nejvýznamnější motivy pro činnost SDH jsou hodnoty, pochopení, sebevědomí, sociální interakce a kariéra. Zajímavý výzkum provedl Loukota (2007), v jehož kvalitativním výzkumu se objevovaly motivy jako působení rodinného prostředí, přátelství, společné trávení volného času či sebeúcta a hrdost.

Třetí kapitola, která představuje stres a zvládání zátěžových situací, opět v úvodu zahrnuje základní definice této problematiky. Selye (1966, str. 82) definuje stres jako „stav projevující se ve formě specifického syndromu, který představuje souhrn všech nespécificky vyvolaných změn v rámci daného biologického systému“. Následuje podkapitola, ve které se čtenář dozví informace o stresových faktorech výjezdového hasiče. Se stresem úzce souvisí také coping, tedy strategie zvládání stresu. V počátcích výzkumu byl coping chápán jako obranný mechanismus, který byl nevědomou obranou proti stresu. Poslední dobou je ale coping vnímán jako reakce na vnější negativní události, a zahrnuje vědomé strategie, které jedinec užívá ve stresujících událostech (Endler & Parker, 1990).

Důležitým bodem této kapitoly jsou výzkumy, které byly provedeny na téma zvládání stresu u hasičů. Chamberlin (2010) ve své studii zjistil, že upřednostňovanou strategií u hasičů je vyhledávání sociální opory. Stejný výsledek prezentoval také Hytten & Hasle (1989). O užívání pozitivních strategií zvládání stresu informoval Brown et al. (2002) či Carver (1997), kteří zjistili, že vyhledávání informací, aktivní zvládání a plánování vede k adaptivnímu zvládání stresorů v zaměstnání. Naopak strategie vyhýbání se, které zároveň znamenají nevyhledávání sociální opory, vedou k větším psychickému distresu (Joseph, Williams, & Yule, 1995; Brown, 2002). Poslední podkapitola je stručně věnována psychickému traumatu, který s prací hasiče jistě souvisí.

Tato práce má tedy dva výzkumné záměry. Tím prvním je zjistit motivaci dobrovolných hasičů. Na základě rozhovorů s participanty jsme se snažili zjistit a popsat faktory motivace k činnosti SDH. Do výzkumu bylo nakonec zahrnuto 7 respondentů. Kritériem pro jejich výběr bylo působení ve sboru dobrovolných hasičů kategorie JPO III., a aktivní členství v zásahové jednotce tohoto sboru. Výzkumný soubor byl vybrán záměrným způsobem, tito jedinci byli osloveni na základě zmíněných kritérií. Všem zúčastněným byly položeny stejné otázky.

V rámci analýzy byly nejprve popsány faktory motivace k činnosti dobrovolných hasičů. Ukázalo se, že nejdůležitější motivací je samotná touha pomáhat ostatním, která souvisí s oddaností a hrdostí na možnost být dobrovolným hasičem. Velmi důležitým motivem dobrovolných hasičů je dále utužování kolektivu, společenský život a touha setkávat se s lidmi. V neposlední řadě několik participantů zmiňuje určitý revanš společnosti či pocity adrenalinu. Další výzkumnou otázkou bylo subjektivní vnímání role dobrovolného hasiče. Z uvedených dat vyplývá, že jsou všichni participanté přesvědčeni o výrazné důležitosti této role pro společnost. Tato důležitost plyne nejenom ze zásahové činnosti, která zahrnuje také pomoc profesionálním jednotkám, ale také z pokroku pro obec, který SDH zajišťuje, včetně udržování společenského života. Probandi zmiňují také hodnoty, které se s rolí úzce pojí, jako například hodnoty pomoci druhému, vzájemná důvěra a spolehnutí se na sebe. Třetí výzkumná otázka zahrnuje subjektivní pocity oceňování hasičů za jejich činnost. Více jak polovina dotázaných se domnívá, že veřejnost funkci SDH oceňuje. Někteří z těchto participantů ale tvrdí, že hasiči nebyli oceňováni vždy. Necelá polovina probandů si myslí, že společnost si dobrovolných hasičů neváží a že jejich službu berou automaticky jako samozřejmost. Poslední výzkumná otázka se týká prožívání rizik u zásahů. Všichni účastníci výzkumu si jsou rizik vědomi, ačkoli někteří je nevnímají při samotném vyhlášení poplachu, ale často až zpětně, po návratu na hasičskou základnu. Při vyhlášení poplachu prožívají dobrovolní hasiči okamžitou potřebu pomoci člověku v nouzi. Nikdy nepřemýšlí, zda se jim k zásahu zrovna chce, ale jdou automaticky a tuto pomoc vnímají jako svoji povinnost. Žádný z dotazovaných neočekává poděkování, ale naopak všem participantům vždy stačí dobrý pocit, který z vykonané pomoci mají.

Druhý výzkumný záměr zahrnoval porovnání copingových strategií mezi profesionálními a dobrovolnými hasiči, neboť podobný výzkum doposud nebyl realizován. Do výzkumu bylo nakonec zařazeno 74 respondentů, v každé skupině bylo celkem 37 účastníků. Respondenti byli vybráni metodou sněhové koule, tedy byli osloveni jedinci, kteří spadají do jedné ze skupin, a ti následně rozeslali dotazník dalším jedincům, kteří splňovali stejná kritéria. Celému výběrovému souboru byl administrován dotazník SVF-78.

Z teoretických východisek jsme stanovili čtyři hypotézy, které srovnávaly užití těchto strategií: pozitivní strategie, vyhledávání sociální opory, vyhýbání se a negativní strategie. Z výsledků, ke kterým jsme pomocí statistického ověření došli vyplývá, že předpokládaný rozdíl mezi skupinami nebyl ani v jednom případě signifikantní na stanovené hladině významnosti 0,05. Naopak průměrné hodnoty hrubých skóre byly v subtestech

pozitivní strategie a strategie vyhledávání sociální opory ještě vyšší u dobrovolných hasičů než u hasičů profesionálních.

Tato práce slouží primárně jako přehled faktorů motivace SDH a porovnání copingových strategií u obou skupin hasičů. Další studie by se případně mohly na dané problémy zaměřit hlouběji.

LITERATURA

- Brown, J., Mulhern, G., & Joseph, S. (2002). Incident-related stressors, locus of control, coping, and psychological distress among firefighters in Northern Ireland. *Journal of traumatic stress, 15*(2), 161-168.
- Carpenter, J., & Myers, C. K. (2010). Why volunteer? Evidence on the role of altruism, image, and incentives. *Journal of Public Economics, 94*(11-12), 911-920.
- Carver, C. S. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: Consider the brief cope. *International journal of behavioral medicine, 4*(1), 92-100.
- Dekker, P., & Halman, L. (2003). *Volunteering and Values. The Values of Volunteering, 1–17*. doi:10.1007/978-1-4615-0145-9_1
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1990). *State and trait anxiety, depression and coping styles. Australian Journal of Psychology, 42*(2), 207–220. doi:10.1080/00049539008260119
- Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál.
- Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. (2021a). *Postavení a úkoly*. Získáno 2.1.2022 z <https://www.hzscr.cz/clanek/postaveni-a-ukoly-postaveni-a-ukoly.aspx>
- Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. (2021b). *Statistické ročenky Hasičského záchranného sboru ČR*. Získáno 2.2.2022 z <https://www.hzscr.cz/clanek/postaveni-a-ukoly-postaveni-a-ukoly.aspx>
- Hartl, P. (2004). *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Haski-Leventhal, D., & McLeigh, J. D. (2009). Firefighters volunteering beyond their duty: an essential asset in rural communities. *Journal of Rural and Community Development, 4*(2).
- Haslam, C., & Mallon, K. (2003). *A preliminary investigation of post-traumatic stress symptoms among firefighters. Work & Stress, 17*(3), 277–285. doi:10.1080/02678370310001625649
- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Holubová, M. (2015). *Posttraumatický stres a posttraumatický růst u příslušníků hasičských záchranných sborů*. (Nepublikovaná dizertační práce). Univerzita Karlova v Praze.
- Homola, M. (1972). *Motivace lidského chování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- Hytten, K., & Hasle, A. (1989). *Fire fighters: A study of stress and coping*. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 80(s355), 50–55. doi:10.1111/j.1600-0447.1989.tb05253.x
- Chamberlin, M. J. A., & Green, H. J. (2010). Stress and Coping Strategies Among Firefighters and Recruits. *Journal of Loss and Trauma*, 15(6), 548–560. doi:10.1080/15325024.2010.519275
- Chloupková, T. (2013). *Vztah strategií zvládnání stresu a osobnostních charakteristik u příslušníků Hasičského záchranného sboru ČR*. (Diplomová práce). Brno, Masarykova univerzita. Získáno 3.2.2022: <https://theses.cz/id/i8d82k/>
- Janke, W., Erdmannová, G. (2003). *Strategie zvládnání stresu SVF-78*. Přeložil Josef Švancara. Testcentrum.
- Jindra, Š. (2020). *Faktory motivace hasičů k výkonu služby*. (Nepublikovaná bakalářská práce). Univerzita Karlova, Praha.
- Joseph, S., Williams, R., & Yule, W. (1995). Psychosocial perspectives on post-traumatic stress. *Clinical Psychology Review*, 15(6), 515-544.
- Klimešová, A. (2012). *Motivace k dobrovolnictví*. (Diplomová práce). České Budějovice. Získáno 12.1.2022 z <https://theses.cz/id/fhbeir/1978879>
- Křivohlavý, J. (1994). *Jak zvládat stres*. Praha: Grada.
- Kutálek, R. (2020). *Hasič II*. Praha: Roman Kutálek.
- Loukota, R. (2007). *Analýza motivů v kontextu činnosti dobrovolných hasičů*. (Diplomová práce). Brno. Získáno 10.1.2022 z <https://theses.cz/id/aelr3f/>
- Matulayová, T., Jurníčková, P., & Doležel, J. (2016). *Motivace k dobrovolnictví*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- McLennan, J., & Birch, A. (2008). *Why Would You Do It? Age and Motivation to Become a Fire Service Volunteer*. *The Australian and New Zealand Journal of Organisational Psychology*, 1, 7–11. doi:10.1375/ajop.1.1.7
- Miovský, M. (2003). *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Nakonečný, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.
- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.

- Partschová, M. (2015). *Stres a vyhoření u příslušníků hasičských záchranných sborů*. (Diplomová práce). Olomouc. Získáno 2.1.2022 z: <https://theses.cz/id/asvcbi/>
- Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada.
- Perkins, K. B. (1989). *Volunteer Firefighters in the United States: A Descriptive Study*. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 18(3), 269–277. doi:10.1177/089976408901800308
- Perrott, S. B., & Blenkarn, B. D. (2015). *Motivation, sensation seeking, and the recruitment of volunteer firefighters*. *International Journal of Emergency Services*, 4(2), 242–257. doi:10.1108/ijes-12-2013-0025
- Praško, J. (2003). *Jak se zbavit napětí, stresu a úzkosti*. Praha: Grada.
- Rachman, S. (1980). Emotional processing. *Behaviour research and therapy*, 18(1), 51-60.
- Regehr, C., Hill, J., Knott, T., & Sault, B. (2003). *Social support, self-efficacy and trauma in new recruits and experienced firefighters*. *Stress and Health*, 19(4), 189–193. doi:10.1002/smi.974
- Roháč, J. (2019). *Dobrovolnictví se zaměřením na dobrovolné hasiče*. (Diplomová práce). Vysoká škola ekonomická Praha. Získáno 10.1.2022 z: <https://theses.cz/id/fjoqg3/>
- Rossinski, L. (2014). *Dobrovolní hasiči v České republice*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Karlova, Praha.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.
- Řepiský, M., Herold, K. & Trojan, F. (1998). *Hasičská kronika okresu Žďár nad Sázavou*. Žďár nad Sázavou: Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska okresu Žďár nad Sázavou.
- Řičán, P. (2009). *Psychologie*. Praha: Portál.
- Selye, H. (1966). *Život a stres*. Bratislava: Obzor.
- Sdružení Hasičů Čech, Moravy a Slezska. (2019). *Výroční zpráva za rok 2019*. Praha: SHČMS. Získáno 1.3.2022 z: https://www.dh.cz/images/Dokumenty/vyrocnizprava/2019/zprava_A4_2019_final.pdf
- Šimerdová, K. (2013). *Dobrovolní hasiči v systému IZS*. (Nepublikovaná bakalářská práce). Univerzita Pardubice.

- Šmahlík, S. (2009). *Zhodnocení vztahu výjezdových hasičů k Psychologické službě Hasičského záchranného sboru ČR. Popis vzniku, struktury Psychologické služby HZS ČR a její úlohy v péči o hasiče. Definování zátěžových situací při práci hasiče.* (Nepublikovaná bakalářská práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Švamberk Šauerová, M. (2018). *Techniky osobnostního rozvoje a duševní hygieny učitele.* Praha: Grada.
- Švaříček, R., Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál.
- Tošner, J., & Sozanská, O. (2002). *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích.* Praha: Portál.
- Tschiesner, R. (2012). *Sensation Seeking, Traumaerleben und Bewältigungsstrategien: eine empirische Untersuchung an Einsatzkräften.* *Neuropsychiatrie*, 26(1), 28–34. doi:10.1007/s40211-012-0002-1
- Vilášek, J., Fiala, M & Vondrášek, D. (2014). *Integrovaný záchranný systém ČR na počátku 21. století.* Praha: Karolinum.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual review of sociology*, 26(1), 215-240.
- Yarnal, C. M., & Dowler, L. (2002). Who is answering the call? Volunteer firefighting as serious leisure. *Leisure/Loisir*, 27(3-4), 161-189.
- Zeržánová, L. (2014). *Motivace dobrovolníků.* (Nepublikovaná bakalářská práce). Technická univerzita, Liberec.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

„Příloha 1: Český abstrakt bakalářské práce“

„Příloha 2: Cizojazyčný abstrakt bakalářské práce“

„Příloha 3: Seznam kódů využitých v analýze rozhovorů“

„Příloha 4: Ukázka transkripce rozhovoru“

„Příloha 1: Český abstrakt bakalářské práce“

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Motivace k činnosti dobrovolných hasičů a zvládání stresu u HZS ČR

Autor práce: Klára Rosecká

Vedoucí práce: doc. PhDr. Matuš Šucha, Ph.D.

Počet stran a znaků: 60 stran, 92 977

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 54

Abstrakt (800–1200 zn.): 1109

Klíčová slova: motivace k dobrovolnictví, dobrovolnictví u hasičů, hasičský záchranný sbor, zvládání stresu

Bakalářská práce se zabývá problematikou motivace k činnosti dobrovolných hasičů a zvládání stresu u HZS ČR. Teoretická část práce je rozdělena do třech kapitol, z nichž první charakterizuje strukturu hasičského záchranného sboru, druhá objasňuje problematiku motivace k dobrovolnictví, a třetí se zabývá stresem a zvládáním zátěžových situací. Hlavní výzkumnou otázkou v kvalitativní části práce jsou faktory motivace dobrovolných hasičů k jejich službě. Pro tuto část výzkumu byl zvolen kvalitativní design, který zahrnoval analýzu 7 respondentů. Data byla sbírána formou polostrukturovaného rozhovoru. Výsledky ukazují, že hlavními motivy jsou touha pomáhat ostatním, prožívání hluboké identifikace s rolí a potřeba sociálního kontaktu. S motivací souvisí také jiné faktory, například subjektivní pocity ocenění či prožívání rizik. Kvantitativní část výzkumu srovnává copingové strategie profesionálních a dobrovolných hasičů. Pro výzkum byl využit dotazník SVF-78, který byl administrován oběma skupinám. Výsledky naznačují, že se profesionální a dobrovolní hasiči ve využívání strategií významně neliší.

„Příloha 2: Cizojazyčný abstrakt bakalářské práce“

ABSTRACT OF THESIS

Title: Motivation to become a volunteer firefighter and stress management in the fire rescue system of the Czech Republic

Author: Klára Rosecká

Supervisor: doc. PhDr. Matúš Šucha, Ph.D.

Number of pages and characters: 60 pages, 92 977

Number of appendices: 4

Number of references: 54

Abstract (800–1200 characters): 1266

Key words: motivation for volunteering, volunteering at the fire brigade, fire rescue service, stress management

The bachelor thesis deals with the issue of motivation for volunteer firefighters and stress management in the Fire Brigade of the Czech Republic. The theoretical part of the thesis is divided into three chapters, the first of which characterizes the structure of the fire brigade, the second explains the issue of motivation to volunteer, and the third deals with stress and stress management. The main research question of the qualitative part of the thesis are the factors that motivate volunteer firefighters to serve. A qualitative design was chosen for this part of the research, which involved the analysis of 7 respondents. The data were collected through semi-structured interviews. The results show that the main motives are the desire to help others, experiencing a deep identification with the role and the need for social contact. Other factors are related to motivation, such as subjective feelings of appreciation or experiencing risks. The quantitative part of the research compares coping strategies of professional and volunteer firefighters. The research used the SVF-78 questionnaire, which was administered to both groups. The results indicate that professional and volunteer firefighters do not differ significantly in their use of strategies.

„Příloha 3: Seznam kódů využitých v analýze rozhovorů“

adrenalin

AKTIVITY: brigády

AKTIVITY: dětský kroužek

AKTIVITY: stále ti samí

časově náročné

doplnění profesionálních hasičů

důležitost

důležitost hasičského kroužku

důležitost kolektivu

FORMOVÁNÍ - možnost "růst", zlepšovat

se

FORMOVÁNÍ - rolové vystupování

FORMOVÁNÍ - změna chování

FORMOVÁNÍ: poznávání lidí

FORMOVÁNÍ: spolupráce

FORMOVÁNÍ: určitě ano

hasiči jsou bráni jako samozřejmost

hasiči míří do hasičárny automaticky

hodnoty spojené s rolí

je to problém

altruismus

kultura

kulturní vyžití

mladí - menší zápal

motivace

MOTIVACE - opuštění komf. zony

MOTIVACE - soutěže

MOTIVACE - tradice NE

MOTIVACE: menší - stále ti samí

MOTIVACE: stabilní

MOTIVACE: stoupá

něco se nepodaří

není to problém

nesejde se dostatek hasičů

nyní už ano

obava

oceňují jen ti, kdo potřebují pomoc

OČEKÁVÁNÍ: poděkování v interních

věcech

odpovědnost

pocit ocenění

pocit smutku při absenci na zásahu

pochvala potěší, ale není vyžadována

pokles motivace

pokrok pro obec

prožívání rizik

PRVOTNÍ MOTIVACE - zapojit se do dění

revanš společnosti

RIZIKA: pomáhá školení

role dobrovolného hasiče

skloubení osobního života s činností SDH

SKLOUBENÍ: výjezd - přednost

spíše ne

spoleh na hasiče

spoleh na sebe navzájem

srdeční záležitost

strach z nejistoty je vnímán až později

technika

touha pomáhat

touha poznat lidi

tradice v rodině

únava

určitě ano

utužování kolektivu obce

v minulosti nebyli oceňováni

vnímání až po zásahu

VSTUP: dětství

VSTUP: dospělý

VSTUP: dospívání

výjezdy

vyžití v obci

vzájemná důvěra

vzájemná pomoc

vždy jsou vnímána

za pomoc stačí dobrý pocit

zájmový kroužek

ZÁSAH: fyzicky náročný

ZÁSAH: hledání osoby

ZÁSAH: ohrožení života

ZÁSAH: povodně

ZÁSAH: požár

ZÁSAH: psychický náročný

„Příloha 4: Ukázka transkripce rozhovoru“

T: A byl pro tebe někdy problém skloubit osobní a pracovní život právě s dobrovolnou činností u hasičů?

R: No jasně, manželka furt prskala. Nejdřív chtěla, abych sem šel, a když jsem sem začal chodit, tak zase chtěla, abych byl doma. Protože najednou ti to sebere sobotu, neděli, sebere ti to celý víkend. Když jsou plesy, jsi večer pryč. A pak ta druhá věc, když ti to náhodou houkne ve 2 ráno, tak jako začneš plašit po baráku. Takže všechny vzbudíš a je průšvih.

T: No a co mělo přednost?

R: Když jsem věděl, že to houklo, tak to houklo a přes to nejede vlak, jo. Ale už se taky stalo, že jsem to natvrdo zaspal.

T: Dobře, k tomu se malinko možná dostanem. Teď bych se zeptala na tvůj osobní postoj k potřebě pomoci druhým. Jak vnímáš sám, když někde pomůžeš, jestli očekáváš poděkování, nebo jestli ti stačí ten dobřej pocit z toho.

R: To je hodně složitá otázka pro mě. Vždycky, když bylo kdekoli cokoli potřeba, tak jsem se snažil být k dispozici. Kamarád si mě vzal jednou stranou a řekl mi, ať to nepřeháním, že jsem hroznej altruista. A dozvěděl jsem se to od více lidí, takže to už moc neřeším a už jen prohlašuju, že jsem jen poblázněnej altruista.

T: Takže v podstatě ti stačí ten dobřej pocit už teď.

R: On mi stačil asi vždycky. Neříkám, je to hezký, když tě někdo popláca po rameni, ale nepamatuju si, že by se to někdy stalo, takže mi stačí ten pocit.

T: Tak jo. Teď něco, o čem jsme už trošičku mluvili. Co tě donutí při zvuku sirény vyběhnout do hasičárny, jako jestli jdeš automaticky, nebo jak se ti zrovna chce.

R: Hmm... houkne v tobě. Jako, automaticky. Já jsem nad tím fakt nikdy nepřemýšlel. Jediný, nad čím přemýšlím, a to přemejšlím vždycky, tak to je prostě to, abych měl všechno v ruce. Takže ve mně vždycky houkne jako „musím“ a vzápětí houkne „zvládneš to?“.

T: Jo, jako že nevíš, do čeho jdeš.

R: Tak, jo. Ale přitom to ve mně houkne jako že nepřemejšlím. Až když sedím v autě, nebo jedu na kole, tak teprve pak si říkám „tyvole, co to bude“. A teď si jako přečtu sice v tý smsce, co to je, ale prostě nevíš. Budu vědět? Dotáhnu to tam? A přepojím to na tu správnou koncovku?... Jsou to takový ty věci, který teoreticky znáš, prakticky je taky znáš, ale na

druhou stranu vždycky tam je taková ta... stihnu to? Ale to je věc, nad kterou přemýšlíš až v momentě, když už jsi jako na cestě. Už stejně s tím nic neuděláš.

T: Takže ta motivace jít pomoci je vždycky větší.

R: Tam není nic jinýho. Tam je prostě, že se houklo, tak se ti zatmí před očima, nebo zčervená před očima, a vidíš jenom to dopředu. Ne že bych nekoukal, kdo je zrovna na chodníku, abych ho nepřejel. Jedeš v mezích, ale relativně na hraně toho, co ti fyzika dovolí.

T: Takže prostě by se to dalo shrnout, že jako ta touha pomoci je to, co tě jakoby donutí.

R: Jo, to je to první, nad tím nepřemýšlíš. Někdo možná jo, ale já ne. Maximálně přemýšlím nad tím, že se třeba občas houkne a přijde smska, a já nejsem doma. Takže tak smutně na ten telefon koukám. Ne smutně proto, že bych tak strašně chtěl jet k nějakému hořícímu lesu, ale smutně proto, že prostě zase se k tomu – to je takovej ten smutek, zvláštní, jakože ty nechceš, aby se něco stalo, ale když se to stane, tak tě jakoby mrzí, že tam ti kamarádi jdou bez tebe. Prostě jsi tady od toho, tudíž jako „doprkyně, měl jsem tam bejt, co když se něco to, a tak“. Prostě ten altruista debilní (smích).

T: Vnímáš rizika, který můžou u zásahu nastat? Občas se stane, že jedeš k něčemu většímu...

R: Vnímáš, vnímáš, teda aspoň já jo, ale nevnímám je v ten moment, kdy se uskutečňují. Když třeba jsme jeli na stromy, tak tam jsme odřezávali stromy, do toho byly poryvy hodně velký. Tak jako v ten moment, když stojíš pod těma stromama, tak to není příjemný. Tak jako najednou se začneš tak jako rozhlížet, ale stejně ti to nedá, protože prostě je to potřeba udělat. Jako kdo jinej to udělá? Je v týhle republice někdo jinej, kdo to udělá? Má ten stát někoho, koho tam pošle? Profíci mají svý práce dost, a nikdo jinej neexistuje. Jo, takže nemáš nikoho, kdo jinej by to udělal. Takže prostě to holt udělat musíš. A pak si řekneš „tyvole, to se to nad náma klepalo“. To samý u požáru. Nikdy nevíš, kdy to chytne ten vítr, z pohledu toho ohně, že tě lesní požár prostě smete. Ale v ten moment nad tím nepřemýšlíš. A pak najednou z toho vylezeš, sedneš si do toho auta, podíváš si na ty očouzený boty, a najednou si řekneš „támhle jsem stál a ono to zase hoří“. Jo, a v ten moment si to jako uvědomíš. Ale není to o tom, že by sis pak jako sedla a rozklepala se, a „já už tam nepůjdu“. Ne. Stejně tam půjdeš znova. Ale dojde ti to až potom. Ty sice vidíš ty rizika, ale děláš to, co je potřeba.